

MOKSLO LIETUVA

2007 m. rugsėjo 20–spalio 3 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 16(372)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

„Mykolo Romerio universitetas – labiausiai Pasaulio universitetų asociacijos veikloje pastebimas Lietuvos universitetas. Rektorius prof. Alvydas Pumputis, Pasaulio universitetų asociacijos tarybos narys, nuolat aktyviai darbuojasi šios organizacijos veikloje. Manau, visa šio universiteto akademinė bendruomenė džiaugiasi dalyvaudama aukštojo mokslo procesuose, nes studijos – tai pati puikiausia žmogaus veikla“, – taip teigė Pasaulio universitetų asociacijos generalinė sekretorė Eva Egron-Polak rugsėjo 4 d. vykusioje Mokslo metų pradžios šventėje, kurios metu buvo atidaryti nauji Mykolo Romerio universiteto rūmai.

Vienas jauniausių Lietuvoje, praėjusiais metais Europos universitetų asociacijos ekspertų įvertintas ir pripažintas europietišku, moderniu ir dinamišku, Mykolo Romerio universitetas šiais metais į auditorijas pakvietė daugiau kaip 18 tūkst. studentų.

„Visuose lygmenyse jūs sparčiai vystotės, mokotės ir prilygstate pažangiausiems pasaulio universitetams. Mykolo Romerio universitetas rengia plataus spektro šiuolaikiškus socialinių mokslų absolventus. Dabartiniam globaliam pasauliui, kuriame dauguma vertybių sukuriama būtent socialinių mokslų srityje, reikia kūrybingų žmonių, kurie suprastų, kaip vyksta visuomenės pokyčiai. Todėl svarbiausiomis tampa socialinės inovacijos. Tai sėkmingai tarptautiškai orientuotas universitetas, ir man didelė garbė tapti jūsų akademinės bendruomenės nare“, – kalbėjo E. Egron-Polak. Jai Mykolo Romerio universiteto senatas suteikė garbės narės vardą.

Rugsėjo 5 d. vykusiam prasmingame dalykiniame pokalbyje su rektorato nariais buvo aptarta 2010 m. Mykolo Romerio universitete vyksiančio Pasaulio universitetų asociacijos kongreso tema.

Nauji universiteto rūmai

Mokslo metų pradžios šventėje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas Viktoras Muntianas, Seimo Pirmininko pavaduotojai Česlovas Juršėnas, Gintaras Steponavičius, Vydas Gedvilas, Seimo nariai, Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė, socialinės apsaugos ir darbo ministrė Vilija Blinkevičiūtė, kiti Vyriausybės nariai, Konstitucinio Teismo pirmininkas, Mykolo Romerio universiteto tarybos pirmininkas prof. Egidijus Kūris ir grupė Konstitucinio Teismo teisėjų, J. E. Apaštalinis nuncijus, arkivyskupas

Nukelta į 4 p.



Gedimino Zemicko nuotraukos

Mykolo Romerio universitetas – tarp pažangiausių pasaulyje



Mykolo Romerio universiteto rektorius prof. Alvydo Pumpučio rankose – simbolinis naujųjų rūmų raktas



Tai pirmas naujas universiteto pastatas per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį

3 p.

ATOMINĖ
ENERGETIKA
IR LIETUVA

5–6 p.

ATIDARYTAS
M. BIRŽIŠKOS
MEMORIALINIS
KAMBARYS

7, 13 p.

POLITIKOS
GREITKELYJE

8 p.

TYRINĖJA
SIBIRO
LATGALIEČIUS

11 p.

SOCIALINĖ
DIMENSIJA
LIETUVOJE IR
EUROPOJE

Universitetų spindesys ir skurdas (2)

Pradžia Nr. 15

Apie aukštojo mokslo reformą, dėl kurios kyla tiek daug kalbų, ir, kurią kiekvienas įsivaizduoja savaip, kalbamės su Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininku, Aukštojo mokslo tarybos prie LR švietimo ir mokslo ministerijos pirmininku, Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų katedros vedėju doc. dr. ANTANU KULAKAUSKU.



Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas
Antanas Kulakauskas

Kodėl Lietuvoje ne kaip Amerikoje

Iš pirmos pokalbio dalies supratau Jūsų požiūrį, dėl ko visos ligi šiol vykusios aukštojo mokslo reformos, o teisingiau nuo kalno riedančio girgždančio vežimo ramstymas ne itin tvirtais basliais, nedavė ir negalėjo duoti norimų rezultatų. Kalti ne konkretūs reformų darytojai, o bendras nesuvokimas, kad reforma turi būti sisteminė, mokslo ir studijų sistemoje turi lygiomis teisėmis funkcionuoti trys dedamosios, be kurių vežimas ir toliau girgždės, kryps ir sėkmingai garmės nuokalnėn. Taigi dar kartą tas tris dedamąsias įvardykime.

Reikia komponuoti trinarę sistemą, tris dedamąsias, rasti tokią dermę, kad visos trys dalys funkcionuotų. Pirmą dalį: tai asocijuota mokslininkų ir dėstytojų bendruomenė, kuri būtina šios grupės intere-

sams formuluoti ir atstovauti. Antra dalis: aukštosios mokyklos ir mokslo institutai kaip savotiška „gamybinė“ grandis. Ir trečioji: mokslo ir studijų politiką valstybėje formuojanti dalis, kurią sudaro politikai ir valdininkai, atsakingi už mokslą ir studijas, bei visuomenės, ne tik mokslininkų bendruomenės, atstovai.

Apsistokime ties pirmąja dali mi – asocijuota mokslininkų bendruomenė. Tai „iš apačių“ veikianti, mokslininkus kaip bendruomenę ir interesų grupę jungianti, sistemos demokratiškumą užtikrinanti jėga?

Tai mokslininkų draugijos ir organizacijos. Lietuvos įstatymai ir teisiniai aktai tokioms organizacijoms netrukdo reikštis. Trūkdo mentalitetas ir finansavimo nebuvimas. Kartais mėginama apeliuoti į tarptautinę patirtį ir stebėtis: štai JAV tokios mokslininkų organizacijos puikiausiai išsilaiko, tai kodėl ir mes tuo keliu nesekame? Tačiau, jeigu Amerikoje tokios organizacijos gali išsilaikyti iš narių mokesčių ir mecenatų indėlių, tai Lietuvoje nei tokių nario mokesčių nepavyks surinkti, nei tokių mecenatų turime.

Mentaliteto klausimo dabar negvildenkime,

nes mentalitetas yra toks, koks yra, jis nėra nesikeičiantis, bet ar mes norime tą kitimą spartinti? Politikoje, kaip, beje, ir visuomenės gyvenime, visados mažuma veda į priekį, kitaip niekad nebuvo. Revoliucijos kyla, kai padėtimi nepatenkinta dauguma arba bent jau pakankamai didelė visuomenės dalis, ir kai atsiranda kas tuos nepatenkintuosius suorganizuoja veikti prieš turinčius valdžią. Revoliucija pašalina valdžią, apkaltinusi ją visomis sukeltomis blogybėmis. Jeigu neatsiranda kokia nors aiški programa veikti evoliuciškai, tai tokia revoliucija niekur neveda. Dažniausia susidaro „miskas“ iš naujos ir senos sistemos, tik pavadinamas nauju vardu.

Revoliucijos priešnuodis

Reforma ir yra revoliucijos priešnuodis?



Gedimino Žemlicko nuotrauka

Šiandien jie – pirmakursiai...

Taip, aišku. Reforma yra optimaliausia išeitis iš krizės.

Lietuvos parlamentinėms politinėms partijoms birželio 14 d. pasirašius susitarimą dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų, oficialiai buvo pranešta: Susitarimo principai atveria kelius reformos įgyvendinimo darbų pradžiai.

Ar reikia suprasti, kad mūsų politinis elitas gal net pasąmoningai pajuto gresiančios krizės požymius? Tegul ir po ilgokų svarstymų, bet šalies parlamentinės partijos pasirašė susitarimą dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų, vadinasi, pritarė reformai.

Kai kalbame apie mokslo ir studijų sferą, tai padėtis joje revoliucija negresia. Gresia, kad sistema darosi vis labiau nepajėgi tinkamai reaguoti į nuolat besikeičiančio gyvenimo iššūkius. Visi sutaria, kad pertvarka sistemoje reikalinga, bet nesutariama dėl pertvarkos būdų ir principų. Mažai kas suvokia, kad veikianti sistema turi struktūrinę ydą.

Ką turite galvoje?

Tai, apie ką jau kalbėjome – sistemoje nėra visaverčio institucionalizuoto trinariškumo. Mokslo ir studijų politikos lauke apskritai nėra minėto pirmojo dėmens. Šios srities politikos formavimą ir realizavimą reglamentuojančiuose dokumentuose nėra apibrėžtas mokslo draugijų ir mokslininkų jungiančių organizacijų vaidmuo. O tai reiškia, kad praktiškai ignoruojama LR Konstitucijos nuostata, deklaruojanti mokslo, kūrybos ir dėstytojų laisvę. Ši nuostata realiame politikos procese lieka apytušte deklaracija. Sykiu tai reiškia, kad mokslininkai ir dėstytojai lieka tik šios sferos „gamybinių kolektyvų“ nariais, nesireiškia kaip savarakiška ir atskira visuomenės interesų grupė.

Primetanti savo interesus kitoms interesų grupėms?

Dalyvauti politikoje – nereikia primesti savo interesus. Juos pirmiausia reikia suformuoti, išreikšti ir ginti. O demokratinė politika – tai skirtingų visuomenės grupių interesų derinimo menas.

Atrodo, Lietuvoje manoma, kad mokslininkų ir dėstytojų interesams atstovauja tų „gamybinių“ kolektyvų, kuriuose jie dirba, administracija, o nacionalinių mastu – administracijos vadovų asociacijos. Bet taip manyti yra klaida. Bent jau Vakarų civilizacijos, kuriai mes priklausome, erdvėje. Tai beveik tas pats, kas manyti, kad darbuotojų interesams atstovauja darbdaviai ir vadybininkai. Nors „gamybos“ organizavimas mokslo ir studijų sferoje turi savo specifiką, bet ji nėra tokia, kad galima būtų ignoruoti bendruosius vakarietiškos demokratijos principus.

Kai šios srities politikos formavime ir realizavime neveikia minėtas pirmasis dėmuo, natūralu, kad sistemoje atsiranda apraiškų, tipologiškai panašių į baudžiavinius santykius, o pati sistema negali būti racionaliai valdoma valstybės mastu. Juk natūralu, kad kiekvienas gamybinis vienetas linkęs plėstis ar bent jau išlikti, pasirodyti geriausiu, jei tik randa tam galimybių, nepriklaus-

Premijos užsienio lietuviams

Už mokslo laimėjimus tarptautiniu mastu ir ryšių su Lietuva stiprinimą paskirtos mokslo premijos užsienio lietuviams. Vilniaus nuotolinių studijų centre posėdžiavusi komisija iš 11 kandidatų išrinko 3 iškiliausius lietuvių mokslininkus, kurie bus pagerbti premijomis.

Premija už mokslo laimėjimus humanitarinių ir socialinių mokslų srityje skirta **Algiui MICKŪNUI**, Ohajo (JAV) universiteto profesoriui, filosofui. Premija už mokslo laimėjimus fizinių, biomedicinos ir tikslųjų mokslų srityse skirta **Rimui VAIČAIČIUI**, Ilinojaus (JAV) universiteto profesoriui, aviacinės ir kosminės inžinerijos specialistui. Premija už mokslo patirties, laimėjimų sklaidą, mokslo ryšių tarp Lietuvos ir užsienio šalių plėtojimą skirta **Danui RIDIKUI**, Prancūzijos atominės energetikos komisariato CEA (Prancūzija) mokslo darbuotojui, branduolio fizikos specialistui.

Kandidatus mokslo premijoms gauti buvo pateikusių JAV, Italijos ir Prancūzijos lietuvių bendruomenės. Mokslo premijos dydis – 100 Lietuvos Vyriausybės nustatytų MGL (šiuo metu – 13 tūkst. Lt). Premijų tikslas – skatinti mokslininkus puoselėti lietuvių bei siekti, kad jie garsintų Lietuvą, palaikytų glaudesnius ryšius su Lietuvos mokslo bendruomenė, krašto lietuvių bendruomenėmis ir aktyviai dalyvautų jų veikloje, taip pat skatinti mokslininkus dalyvauti bendrose mokslo programose.

Kiekvienais metais teikiamos trys mokslo premijos: už laimėjimus humanitarinių ir socialinių mokslų srityje, už mokslo laimėjimus fizinių, biomedicinos ir tikslųjų mokslų srityse ir už mokslo sklaidą. Premijas iškilmingai įteikti planuojama lapkričio mėnesį.

LR Švietimo ir mokslo ministerijos informacija

Prof. hab. dr. Arvydas
Juozapas JANAVIČIUS,
dr. Lilijana ASTRA

Atominė energetika Lietuvai – būdas tapti mokslo ir ekonominės pažangos lydere

Plačiaja prasme globalizacija reiškiasi tuo, kad pasaulis tampa vis labiau integruotas ir priklauso nuo naujų technologijų.

XX–XXI a. sandūroje intensyviai stiprėjanti globalizacija arba naujoji pasaulinė apjungtis yra istoriškai išskirtinis civilizacijos pokytis, nes kiekvienas politinio, ekonominio, socialinio ar net kultūrinio proceso dalyvis ir subjektas smarkiai veikiamas to paties pasaulinio konteksto, kuriame dalyvauja.

Akivaizdu, kad globalizacija – tai ir naujas technologinis proveržis, kurį lemia įvairūs veiksniai bei poveikiai. Tai tarptautinių korporacijų veikla, didėjanti ekonominė integracija, konkurencija, migracija, sparčiai plėtojamos informacinės technologijos, biotechnologijos ir atradimai, globalūs komunikacijos, mokslo ir žiniasklaidos procesai. Visa tai reikalauja daug didesnės vyriausybės ir politikų atsakomybės.

Lietuva, turėdama *Mažeikių naftą*, Ignalinos atominę elektrinę ir neužšalantį Klaipėdos jūrų uostą, užima gana gerą padėtį, kad galėtų tapti ekonomikos ir aukštųjų technologijų lydere tarp nedidelių ES šalių. Tačiau šiais Lietuvai svarbiais ekonominiais objektais nuo pat nepriklausomybės laikų netinkamai naudojamos. Iki šiol nieko nenuveikta, kad Klaipėdos uostas taptų giliavandeniū. O apie nuotykius, susijusius su *Mažeikių nafta*, nėra nė ką kalbėti. Juk *Mažeikių nafta* kartu su *Jukos* bendrove vos netapo Rusijos nuosavybe.

Paskutiniojo dešimtmečio vyriausybės ir valdančių partijų politika Ignalinos atominės elektrinės valdymo ir eksploatacijos klausimais savo neracionalumu taip pat kelia nuostabą bei susirūpinimą. Ignalinos atominės elek-

trinės blokų uždarymas patvirtintas Lietuvai nepalankiu grafiku (paskutinis – antrasis – blokas, tiekiantis Lietuvai 70 proc. elektros energijos, uždaromas jau 2009 m. pabaigoje). Negana to, Lietuvos Seimas šį pavasarį nutaria nemėginti derėtis iš naujo dėl antrojo reaktoriaus darbo pratęsimo, kol bus pastatyta nauja atominė elektrinė.

O juk teisinė galimybė persiderėti yra visiškai reali. Apie tai paskelbė lietuvių kilmės Sorbonos universiteto tarptautinės teisės specialistas Stanislovas Tomas. Jis atkreipė dėmesį į *ES Akto dėl Lietuvos stojimo į ES sąlygų* 37 straipsnį, numatantį, kad, jeigu iki 2007 m. gegužės 1 d. Lietuva Europos Komisijai parengtų studiją, kurioje parodytų, kad uždarius Ignalinos AE gerokai padidėtų elektros kaina, bus prarasta apie 4–5 mlrd. litų, energetinės rinkos saldo taps neigiamas, o iš Visagino išvažiuos aukštos kvalifikacijos specialistai, Briuselis turėtų sutikti pratęsti elektrinės eksploatavimą.

Be to, ES pirminėje teisėje aiškiai numatyta, kad Komisijai nesutikus su tokios studijos išvadomis, Lietuva galėtų paduoti ją į Liuksemburgo Teismą.

Tik daugiau kaip 30 Seimo narių susilaikė balsuojant dėl Ignalinos AE antrojo blokų darbo pratęsimo. Tai rodo Seimo kaip institucijos neapsisprendimą ir neryžtingumą šiuo strateginiu mūsų



Ignalinos atominė elektrinė

valstybei energetinės politikos klausimu.

Žymiausi Lietuvos energetikos instituto specialistai – akademikas Jurgis Vilemas, habil. dr. Vaclovas Miškinis ir kiti mokslininkai, – dalyvavę rengiant Energetikos plėtotės strategiją 2003–2015 m., pasiūlė Ignalinos AE eksploatuoti kiek galima ilgiau, jei nepažeidžiami saugos reikalavimai.

Nutraukus Ignalinos AE darbą, dvigubai padidės išlaidos kurui pirkti. Vienai kilovatvalandei pagaminti atominėje elektrinėje reikia nupirkti branduolinio kuro už 3,6 ct, o šiluminėje mazuto arba dujų – daugiau kaip už 7 ct, ir ši kaina nuolat auga.

Kadangi Lietuva savo mazuto ar naftos beveik neturi, gerokai padidės elektros ir visų rūšių kuro kainos, išlaidos importui, sumažės pramonės konkurencingumas, bus pristabdytas atlyginimų didėjimas visiems darbuotojams. Euro įvedimo terminas vėl bus atidėtas. Tai tik dalis ekonominių bėdų, kurios gali ištikti Lietuvą sustabdžius antrąjį Ignalinos AE reaktorių.

Išankstiniais vertinimais, Lietuva kasmet praras po 1 mlrd. 200 mln. litų. Todėl net ir naują atominę elektrinę paleidus veikti 2015 m., kaip ir planuojama, nuostoliai bus 7 mlrd. litų, o iš tiesų dėl augančių naftos ir dujų kainų jie bus dar didesni.

somai nuo to, ar tai reikalinga visos visuomenės mastu, ar ne.

Kai rūpinamasi tik savo kiemu

Gerai, bet kartu ir nevisai, kai aukštųjų mokyklų ir mokslo institutų vadovai rūpinasi savu kiemu, o ne visos aukštojo mokslo sistemos ar Lietuvos mokslo reikalais. Individualisto lietuvių kraujyje – rūpintis tik savo kiemu. O kai šitaip, tai labai aiški tolesnė seka: blogas departamentas, bloga ministerija, visiškai niekam tikęs seimas...

Bet taip esti ne tiek dėl vadovų, kiek dėl sistemos organizavimo ydų.

Bet ką mes girdime mūsų seniausioje ir garbingiausioje Alma

Mater? Vilniaus universitetas siekia nacionalinio universiteto statuso. Vadinasi, išskirtinių teisių ir privilegijų, kurios turėtų būti įstatymais įteisintos. Norima lygesnio tarp lygiųjų statuso.

Iš esmės taip. Be kita ko, tai reiškia, jog netikima, kad rengiama reforma normalizuos padėtį sistemoje. Turbūt manoma, kad gavęs išskirtinį statusą ir išskirtinį finansavimą, bent vienas Lietuvos universitetas greičiau atsiders geriausių Europos universitetų šimtuokė.

Kaip šį siekį vertinti?

Tai nieko bendra su demokratija neturintis siekis.

Sekundėlę. Tik ką pats sakėte, kad universitetų plėtra yra natūralus dalykas, lygiai kaip ir siekis būti geriausiu.

Normalu, kai to siekiama ir pasiekama garbingais būdais, o ne užsitikrinus privilegijuotą padėtį.

Kitaip tariant, visų kitų šalies universitetų bendruomenės (jeigu tokios yra) turėtų labai erzinti seniausiosios Alma Mater noras būti lygesne tarp lygių. Visi turi būti lygūs? Atleiskite, bet iš „lygių galimybių“ santvarkos mes kažkodėl nešėm kudašių kaip išmazydami.

Ne, sovietinė santvarka nebuvo lygių galimybių santvarka teisine ir politine prasme. Joje tvarka ir statusai buvo nustatomi iš viršaus. Lygios galimybės nėra lygiava.

Jeigu Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas turi nacionalinio universiteto statusą, tai visai nereikia, kad Ukraina nėra demokratinė respublika. Gal pasekime fizikų įpročiu ir pirmiausia sutarkime dėl sąvokos „nacionalinis“.

Manau, kad Ukraina šiuo atveju nėra geras pavyzdys, o sąvoka „nacionalinis“ visoje Vakarų erdvėje šiaip jau reiškia valstybinį statusą. Tik kartais tuo pažymima valstybės-tautos reprezentavimo funkcija.

Feodalizmo epochoje būtų „karališkasis universitetas“.

Taip, jei valstybė – monarchija.

Tačiau ir mūsų dienomis geriausios laboratorijos juk siekia išskirtinio, tarkime „excellent“ centro

statuso. Ir tokių centrų esama daugelyje Europos universitetų ir tame pačiame Vilniaus universitete. Jeigu gali būti tokių išskirtinių mokslo centrų, tai kodėl negalėtų būti išskirtinis universitetas?

Išskirtinis mokslo centras yra kas kita. Tai ne institucija, o programinis mokslo vienetas. Tam tikroje srityje, kur yra kelių universitetų, institutų ir verslo darbo grupė, konglomeratas. Jis gali veikti darbinio ir laikino pagrindu.

Žaidimo taisyklės turi būti vienodos

Šitai ir kelia nepasitikėjimą: jeigu laikinas – tai gerai, o jei nuolat veikiantis, tai jau kelia nerimą.

Esmė čia ne laikas, o tai, ar yra galimybės konkuruoti lygiomis sąlygomis, ypač tarp vienodo statuso visuomeninės paskirties institucijų, kurių steigėjas yra valstybė.

O jei kalbame apie Nacionalinį muziejų, pagaliau apie nacionalinius parkus?

Šių institucijų funkcija yra susijusi su saugotino paveldo – gamtos ar kultūros – sfera. Kai tokios institucijos turi nacionalinių statusą, tai reiškia, kad joms pavesta rūpintis nacionalinę, o ne vietinę reikšmę turinčiu pa-

Taigi Ignalinos AE antrojo blokų uždarymas kelia grėsmę Lietuvos energetiniam saugumui ir žmonių gyvybiniams interesams. Tik įsivaizduokime, kas nutiktų šaltą žiemą nutrūkus dujų tiekimui iš Rusijos, kai nepakaks elektros energijos rezervų.

O kad uždarius Ignalinos AE antrąjį bloką neturėdami darbo išvažinėję aukščiausios klasės specialistai, abejoti taip pat nereikia. Be to, neaišku, ar atsiktinių žmonių valdoma naujoji atominė elektrinė bus saugesnė. Juk JAV, netoli Vašingtono, dėl neatsakingų personalo veiksmų vos nesprogo atominės elektrinės reaktorius, naudojantis vandenį neutronams lėtinti.

Specialistų nuomone, Ignalinos AE antrasis blokas dar gali saugiai dirbti 15–20 metų. Juk pavyzdžiui, Prancūzijoje dirba dar senesni atominiai reaktoriai. Visi supranta, kad reaktoriai, kuriuose neutronų lėtintojas yra grafitas (toks naudojamas Ignalinos AE) yra ne tokie saugūs, tačiau visiškai saugių reaktorių nėra. Saugumas daugiausia priklauso nuo darbuotojų kvalifikacijos, ne vien nuo reaktoriaus tipo.

Investavus daug lėšų į Ignalinos AE, reaktorių apsaugotas nuo atsiktinių personalo klaidų. Jis yra visiškai tinkamas saugiai eksploatuoti ir, kaip teigia Ignalinos AE generalinis direktorius Viktoras Ševaldinas, antrojo reaktoriaus veiklos pratęsimas iki 2013 m. kainuotų maždaug 136 mln. litų.

Pratęsus Ignalinos AE darbą Lietuva galėtų dalį lėšų skirti aukštajam mokslui ir aukštųjų technologijų plėtojimui, sustabdyti nepateisinamą mokesčio už aukštąjį mokslą didinimą, padidinti pensijas ir atlyginimus. Esant tokiai padėčiai, kai aukštasis mokslas tampa neprieinamas daliai Lietuvos jaunimo, švaistyti lėšas priešlaikiniam Ignalinos AE antrojo blokų uždarymui yra nedovanotina.

veldu, reprezentuojančiu tautavaldybe.

Ar ne tokio paties istorinio, mokslinio ir kultūrinio paveldo pavyzdys mums yra į penktą gyvavimo šimtmetį įkopus Vilniaus universitetas?

Taip, senieji universitetai turi ir juose sukaupto paveldo saugojimo ir puoselėjimo funkciją, bet ne ši funkcija jų veikloje yra pagrindinė.

Čempiono statuso iš anksto nerorite pripažinti jokiam universitetui?

Universitetas gali būti savo srities čempionas, bet šį statusą turi išsikovoti ir nuolat patvirtinti savo laimėjimais, o ne užsitikrinti privilegijomis.

Vertinate kaip Mykolo Romerio universiteto atstovas?

Ne. Nors šiuo metu mano pagrindinis darbas yra Mykolo Romerio universitete, bet tebedėstau ir Vilniaus universitete. Apskritai per savo karjerą esu dirbęs ir Vilniaus dailės akademijoje, ir Vytauto Didžiojo universitete, o atskirus kursus dar dėščiau ir Klaipėdos bei Šiaulių universitetuose, netgi Muzikos ir teatro akademijoje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas
Zemickas



Fizikos institutas

Šių metų rugsėjo 28 d. 13 val. Fizikos institute (Savanorių pr. 231, Vilnius) vyks renginys, skirtas Lietuvos mokslų akademijos nario korespondento, profesoriaus BOLESLOVO STYROS (1912–1993) mokslinei veiklai prisiminti. Prie Fizikos instituto bus atidengta jo atminimo lenta.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Direktorius



Vidūno Gelumausko nuotrauka

Pasaulio universitetų asociacijos generalinės sekretorės, Mykolo Romerio universiteto garbės narės Evas Egron-Polak nuomone, šiais globalizacijos laikais ypač svarbios ne tiek techniškosios, kiek socialinės inovacijos

Atkelta iš 1 p.

Peteris Štefanus Cubrigenas (Peter Stephan Zubriggen), Lietuvoje reziduojantys ambasadoriai, Slovakijos Trnavos universiteto rektorius Peteris Horvatas (Peter Horvath), Lietuvos rektorių konferencijos prezidentas prof. Romualdas Ginevičius, universitetų rektoriai, kolegijų direktoriai, apskričių viršininkai ir didelis būrys kitų garbingų svečių, susirinkusių pasveikinti Mykolo Romerio universiteto akademinę bendruomenę.

Bendras naujojo pastato plotas – daugiau kaip 10 tūkst. kv. metrų. Jame įsikūrė moderniomis technologijomis aprūpinta biblioteka, 20 auditorijų, erdvios ir patogios darbai konferencijų, renginių, sporto salės, laboratorijos. Tai didelė Lietuvos Vyriausybės parama aukštajam mokslui. Mykolo Romerio universiteto rektorius prof. Alvydas Pumpučio nuomone, moderniosios technologijos leidžia tobulinti studijų aplinką, o svarbiausia – gerinti studijų kokybę sėkmingai integruojantis į Europos bei pasaulio aukštojo mokslo ir studijų erdvę.

Nors pastatas pradėtas projektuoti prieš dešimtmetį, o statyti – 2000-aisiais, jame pavyko įgyvendinti naujausias statybos ir informacines technologijas.

„Tai pirmieji nauji universiteto rūmai per Lietuvos nepriklausomybę laikotarpį. Būtų



Gedimino Žemlicko nuotrauka

Moderniosios technologijos šiandien padeda ir universiteto bibliotekinių darbų

puiku, jeigu ateityje tai taptų naujų mokslo metų pradžios tradicija“, – sakė prof. E. Kūris.

„Esame nuoširdžiai dėkingi Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei. Sekame naujausiomis pasaulio aukštojo mokslo tendencijomis. Pasaulyje formuojasi studijos be sienų, plečiamos galimybės studijuoti visą gyvenimą, sudarant kuo palankiausias sąlygas kiekvienam žmogui modeliuoti žinias, reikalingas karjerai. Pritaria-

me Lietuvoje šiuo metu vykstančiai aukštojo mokslo reformai. Aukštasis mokslas privalo tapti lygiaverčiu rinkos dalyviu. Nesiekiamo tapti nei nacionaliniu, nei eksperimentiniu universitetu, mes norime sėkmingai įsitvirtinti pasaulio aukštojo mokslo erdvėje. Tik taip galime padaryti gera didžiausiam savo šalies turtui – studentams. Jie – tikrieji mūsų veiklos vertintojai, ir mes gerbiame jų pasirinkimą. Pasaulyje šiuo metu yra 114 mln. studentų, Europoje – 17 mln. Per 10–15 metų šie skaičiai padvigubės. Kiek metų prireiks Lietuvai, turinčiai tik 13 proc. gyventojų su universitetiniu išsilavinimu, kad pasivytų pasaulį?.. Vienintelis kelias, kuriuo eidama Lietuva gali pasiekti savo tikslų globaliame pasaulyje, – tai lavinimas. Lavinkime savo kraštą visomis išgalėmis“, – kalbėjo rektorius prof. Alvydas Pumputis.

Graži tradicija – diplomai ir padėkos

Tęsiant tradiciją Mokslo metų pradžios šventės metu įteikti diplomai mokslo daktarams, praėjusiais mokslo metais sėkmingai apgynusiems disertacijas: Gyčiui Andrulioniui, Ingai Dauksienei, Olegui Drobitko, Marinai Gušauskienei, Aušrai Kargaudienei, Egidijui Krivkai, Linui Meškiui, Arūnui Paukštei, Artūriui Petkui, Rūtai Petkuvienei, Egidijui Radzevičiui, Ernestui Rimšeliui, Dariui Sauliūnui, Egidijai Stauskienei, Gintarui Šapokai ir Petriui Tarasevičiui.

Rektorius dėkojo visiems, nuoširdžia veikla labiausiai prisidėjusiems prie sėkmingos Mykolo Romerio universiteto plėtros. Už rūpinimąsi ir pagalbą kuriant bei puoselėjant universitetą padėkos įteiktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos, Lietuvos pra-

monininkų konfederacijos, Vilniaus miesto savivaldybės atstovams, architektams, statybininkams ir dizaineriams, universiteto darbuotojams, nuoširdžiu darbu kuriantiems ir puoselėjantiems universitetą.

Darni aplinka puoselėja asmenybę

Rūpinimasis šiuolaikiška, jaukia ir kultūringa aplinka – išskirtinis Mykolo Romerio universiteto bruožas. Naujosiose erdvėse, kurias puošia gėlės ir meno kūriniai, įsikūrė kavinės, profesoriumas, atsirado jaukių komunikacinių zonų studentams ir dėstytojams. Jaukumo teikia meno kūriniai – pirmojo aukšto rotundinėje



Dailininko Vaidoto Žuko kūriniai puošia universiteto patalpas

esama tokios praktikos – apie 2 proc. naujos statybos sąmatos lėšų skirti menui – tapybai, skulptūrai. Tačiau pas mus tokių išlaidų nenumatyta.

lietuviška, jaunatviška“. Autorius sukūrė daugiasluoksnės aliejinės tapybos ciklą, kurį vienija keli simboliai, kelios temos, būdingos paskutiniajam V. Žuko kūrybos laikotarpiui – tai lyg atgyjančios etnografinės formos su spiralės motyvu, kuris atsikartoja ir naujojo pastato architektūroje, tai žemaitiškus votus primenančios širdys ir rankos, tautiški balti žirgai ir auksinės jų galvos, vijokliniai augalai, žiedų spurgai, didelės prisirpusios uogos, ašočiai per rūgusiam vynuui, skiauterėtos galvos ir daugelyje kultūrų aptinkami drakonai. Siekdamas kūriniais suteikti šilumos ir įtaigumo dailininkas pats suprojektavo, išpjaustinėjo ir nudažė kai kurių savo paveikslų rėmus.



Mykolo Romerio universitetas – tarp pažangiausių pasaulyje



Gausybė garbių svečių – mokslininkų, politikų, visuomenės veikėjų – tą dieną apsilankė Mykolo Romerio universiteto naujuosiuose rūmuose

salėje puikuoja originalus pasaulio žemėlapis, sukomponuotas iš preciziškai apdorotų medžio gabalėlių. Jų autorius – dizaineris, reljefų meistras Vidmantas Jackevičius. Keturių aukštų fojė, skaitykloje, amfiteatre ir profesoriume – naujausios dailininko Vaidoto Žuko drobės.

Universiteto rektorius prof. Alvydas Pumputis sako, kad pasaulyje

„Esame įsitikinę, jog menas, moderni, jauki aplinka turi didelę teigiamą įtaką žmogui, todėl šiuos meno kūrinius pirkome iš savo lėšų. Ateityje taip pat stengsimės skirti kuo daugiau dėmesio aplinkos puoselėjimui,“ – teigia rektorius.

„Konkurso sąlygos buvo labai patrauklios, – sako dailininkas V. Žukas, – tai turėjo būti modernu,

V. Žuko teigimu, visas naujausių drobių ciklas šiek tiek užkoduotas, skirtas mąstančiam žiūrovui. „Tačiau, – priduria jis, – norėjosi universiteto bendruomenei – studentams ir profesūrai – sukurti ką nors šventiško, uždegančio, skatinančio gyventi ir kurti“.

Valentina Daunoraitė

Mykolo Biržiškos memorialinis kambarys

Šiomet minime 125-ąsias Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto signataro prof. Mykolo Biržiškos gimimo metines. Šios sukakties proga rugpjūčio 22 d. Vilniuje, Signatarų namuose, atidarytas jam skirtas memorialinis kambarys.

Mykolo Biržiškos asmeninius daiktus Lietuvos nacionaliniam muziejui perdavė profesorius vaikiai Venta Barauskaitė-Leon, Danutė Barauskaitė-Mažeikienė ir Vytautas Barauskas, gyvenantys Jungtinėse Amerikos Valstijose. Signatarų namuose dabar lankytojai gali pamatyti M. Biržiškos baldus, knygas, jo rankraščius, taip pat jo brolio Vaclovo Biržiškos rankraščius. Vaikaičių užsakymu iš bronzos buvo išlietos pomirtinės M. Biržiškos veido ir rankų kaukės. Jos taip pat eksponuojamos.

Žurnalistams buvo sudaryta galimybė susitikti su M. Biržiškos vaikiais Venta Barauskaite-Leon ir Vytautu Barausku, išgirsti jų prisiminimus apie savo žymų senelį.

Kaip sakė M. Biržiškos memorialinio kambario atidarymo metu Signatarų namų vedėja Meilė Peikštenienė, iš 20 Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signatarų muziejus turi tik nedaugelio jų daiktų. Dabar šalia daktaro Jono Basanavičiaus Signatarų namuose bus Mykolo Biržiškos veiklą liudijančių eksponatų. Iš JAV atkeliavo daugiau kaip 300 vienetų M. Biržiškai priklausiusių baldų, asmeninių daiktų, knygų ir archyvinių dokumentų. Visus šiuos daiktus M. Biržiškos vaikiai paskolino Signatarų namams.

Lietuviškumo stulpai

Prieš perteikiant išpūdžius iš šio renginio, bent trumpai prisiminkime, ką mums reiškia broliai Biržiškos.

Broliai Biržiškos – Lietuvos istorijoje, kultūroje ir visuomeniniame gyvenime – tai tarsi lietuviškumo stulpai. Tačiau nebuvo toks jau paprastas tas kelias į lietuviškumą. Augęs lenkiškoje aplinkoje ir atėjęs metui apsispręsti, kuriai tautai priklausau, M. Biržiška vis dėlto pasuko su lietuviais. „Jaučiu skolą tautai, kuriai aš vis dėlto priklausau“, – rašė savo atsiminimuose. Visa savo veikla liko ištikimas lietuviybei.

1905 m. atvažiavęs į Vilnių, išitraukė į užgimusį lietuvių visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą. Dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime. 1906 m. grįžo į Maskvos universi-



Gedimino Žemličko nuotraukos

Profesorius Mykolo Biržiškos vaikiai Venta Barauskaitė-Leon ir Vytautas Barauskas

tetą baigti teisininko studijų. Jas baigęs dirbo Vilniuje advokato Tado Vrublevskio padėjėju. 1907–1908 m. su Augustinu Janulaičiu redagavo *Žariją*, bendradarbiavo rusų dienraštyje *Severo Zapadnyj Golos*, 1908–1908 m. – *Vilniaus žinių* atsakingasis sekretorius, 1910–1911 m. redagavo žurnalą *Visuomenė*, 1913–1914 m. – Rygos *Giedros* kalendorių. Rašiniiais siekė gražinti savo tautai nutautėjusius lietuvius. Juk dar taip neseniai toks ir pats buvo. Už tas publikacijas jį smarkiai puolė lenkai. Nuo 1908 m. M. Biržiška Lietuvių mokslo draugijos narys, jos vicepirmininkas. 1909–1915 m. Vilniaus Žemės banke dirbo su Antanu Smetona ir Jurgiu Šauliu.

Kaip čia neprisiminti M. Biržiškos su bendraminčiais įsteigtos gimnazijos. Ji buvo įkurta 1915 m. spalio 9 d. ir vadinosi *Jono Basanavičiaus, Mykolo Biržiškos ir Povilo Gaidelionio Vilniaus lietuvių gimnazijos kurso pamokos*. Direktoriumi paskirtas M. Biržiška, pamokos lietuvių kalba prasidėjo vilniečio turtuolio Pimenovo name Didžiosios Pohuliankos Nr. 14/17 (dabar – J. Basanavičiaus ir Mindaugo gat-

vių kampas). 1921 m. gimnazija pavadinta Vytauto Didžiojo, o 1957 m. – Antano Vienuolio vardu. Dabar Vilniaus Antano Vienuolio pagrindinė mokykla, įsikūrusi senamiestyje.

1917 m. M. Biržiška buvo vienas iš Vilniaus konferencijos organizatorių, jos metu išrinktas į Lietuvos Tarybą. 1918 m. sausio 26 d. su Steponu Kairiu, Jonu Vileišiu ir Stanislovu Narutavičiumi iš Tarybos pasitraukė, kol pasiekė, kad Vasario 16-osios akte būtų įrašyta, jog skelbiama visiška Lietuvos nepriklausomybė.

1920 m. Kaune redagavo dienraštį lenkų kalba *Litwa*, vėliau grįžo į Vilnių. Patekdavo ir į savųjų ugnį. Kai M. Biržiška vyko į Varšuvą rinkti medžiagos apie lietuvių ir lenkų santykius, buvo smarkiai užsipultas lietuvių. Lenkijai užėmus Vilnių, M. Biržiška tapo Vilniaus vadavimo sąjungos pirmininku. Aišku, buvo puolamas lenkų, apkaltingas tėvynės išdavimu, o tai grėsė mirties bausme. Įsikišus Tau-

tų Sąjungai M. Biržišką iš Lukiškių kalėjimo su kitais 32 lietuvių veikėjais lenkų valdžia pristatė į neutralią zoną ir perdavė Lietuvos kariuomenei. Iki 1922 m., kai Lenkijos vyriausybės buvo išstremtas iš Vilniaus, spėjo paskelbti apie 2 tūkst. straipsnių lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis. Iš viso nuo 1903 iki 1938 m. M. Biržiška paskelbė 8236 straipsnius literatūros, kultūros istorijos, folkloristikos klausimais.

Kaune M. Biržiška redagavo vyriausybinių dienraščių *Lietuva*, buvo Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto ordinarinis profesorius, 1922 ir 1937–1939 m. – dekanas, 1925–1926 m. universiteto prorektorius, 1926–1927 m. – rektorius. Taip pat 1922–1930 m. buvo ir *Aušros* berniukų gimnazijos direktorius.

Dideli M. Biržiškos visuomeninės veiklos nuopelnai. 1924 m. jis sudarė komitetą Papilėje statyti paminklą Simonui Daukantui. 1930 m. jis buvo atidengtas. 1925–1935 m. buvo Vilniui vaduoti sąjungos CK pirmininkas, tapo 1932 m. pradėtos leisti *Lietuviškosios enciklopedijos* vicedirektoriumi. Atgavus Vilnių, 1939–1944 m. buvo Vilniaus

universiteto profesorius ir rektorius. 1932 m. tapo Vytauto Didžiojo universiteto, o 1934 m. ir Latvijos universiteto garbės daktaru. 1941 m. tapo LTSR Mokslų akademijos tikroju nariu. 1944 m. birželį pasitraukė į Vokietiją, 1946–1949 m. buvo Pabaltijo universiteto Hamburge ir Pineberge Vokietijoje profesorius. Nuo 1949 m. gyveno JAV.

Vaclovas Biržiška (1884–1956) – kultūros istorikas, žymiausias Lietuvos bibliografas, 1923–1944 m. Kauno (Vytauto Didžiojo) universiteto bibliotekos direktorius, prieš karą Lietuvoje leistos pirmosios visuotinės *Lietuviškosios enciklopedijos* redaktorius, tą darbą tęsęs ir JAV. Nuo 1953 m. gyvendamas Bostone buvo pradėtos leisti *Lietuvių enciklopedijos* vyriausiasis redaktorius, redagavo tris pirmuosius tomus ir peržiūrėjo pusę ketvirtojo tomo medžiagos. Reikšmingiausias jo darbas emigracijoje – *Aleksandrynas* (trys tomai).

Viktoras Biržiška (1886–1964) – visuomenės veikėjas, matematikas, 1920 m. išrinktas laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto nariu. Lietuvos universiteto Kaune docentas, nuo 1928 m. – profesorius. 1940–1943 m. – Vilniaus universiteto profesorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Nuo 1950 m. gyveno JAV, redagavo *Lietuvių enciklopedijos* matematikos skyrių. Daugelio straipsnių lietuviškoje ir užsienio spaudoje autorius.

Seneliui teko rūpestis auginti vaikaičius

1955 m. mirus mokytojui, rašytojui ir poetui Kaziiui Barauskui tris jo ir prof. M. Biržiškos dukters Onos vaikus ėmė auginti senelis. Ventai tuo metu buvo devyneri. Vytautui – septyneri, o Danutei – tik penkeri metai. Dviem mėnesiam anksčiau mirė jų močiutė Bronislava Biržiškienė, tad prof. M. Biržiškai teko rūpintis dukterimi Ona ir trimis vaikaičiais. Tuo metu visi kartu gyveno Los Andžele dviejų aukštų name.

Seneliui reikėjo lyg ir iš naujo tapti tėvu, nors jam tuo metu buvo 73-eji. Vytauto Barausko atmintyje jis išliko kaip labai mielas ir draugiškas žmogus, rūpestingas vaikaičiams. Kasdien vesdavo Vytautą į vaikų darželį, kas mėnuo abu eidavo į kirpyklą. Profesorius rūpinosi savo barzda ir kitų akyse buvo ne

Nukelta į 6 p.



Vaikaičių užsakymu iš bronzos išlietos pomirtinės prof. Mykolo Biržiškos veido ir rankų kaukės



Mykolas Biržiška – viena iškiliausių lietuvių tautos asmenybių



Asmeniniai Mykolo Biržiškos daiktai – apdovanojimai, rašikliai, studentų korporacijų, kurių nariu arba garbės nariu buvo profesorius, kepuraitės

Atkelta iš 5 p.

šiai koks eilinis žmogus, bet įžymybė. Todėl ir aplinkiniai šalia profesoriaus stengdavosi pasitempti, elgėsi labai pagarbiai.

Kadangi tarp Amerikos lietuvių M. Biržiška buvo žymus ir labai gerbiamas žmogus, jį dažnai kviesdavo į įvairias šventes, iškilmes, taip pat į vestuves. Pasak vaikaičio Vytauto, tikriausiai kiekvienas lietuvis Amerikoje parašęs knygą laikė savo pareiga su autografu ją nusiųsti profesoriui. Tokių knygų su autografais profesoriaus bibliotekoje yra tikrai daug.

Buvo prisiminta, kad Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo diena – Vasario 16-oji buvo minima Los Andželo lietuvių parapijos renginiuose. Jie būdavo pradedami šiais datai skirtomis šv. Mišiomis ir minėjimu, kuriame M. Biržiška kaip Nepriklausomybės Akto signataras skaitydavo pranešimą. Ta proga Los Andželo lietuviai rengdavo parodas, koncertus, taigi visais įmanomais būdais stengėsi išlaikyti savo tautiškumą.

Šių eilučių autorius nuo savęs pridėd, kad M. Biržiška labai nerimavo dėl Vilniuje karo metais žuvusių savo rinkinių ir sukauptos medžiagos, ypač gailėjosi vokiečių surinktos XIX–XX a. lituanistinės medžiagos iš archyvų ir bibliotekų. Gyvendamas priverstinėje emigracijoje jautėsi lyg tas voras, kuris iš savęs turi austi savo tinklą, nes visa sukauptoji medžiaga arba žuvusi, arba jam nepasiekiamą. Tyrinėtoji tai skaudžiausia netektis, todėl M. Biržiškos mokslinei veiklai tai buvo didžiulis smūgis.

Senelio Mykolo įtaka buvo didesnė

Šeimos padėtis buvo sunki, gyveno iš našlaičiams skirtų pašalpų. Mama O. Biržiškaitė-Barauskienė buvo pianistė, mokė groti ir kitus. Mokytojavo iki 85-erių, akompanuodavo lietuvių šokių kolektyvui. Mirė 88 metų. Kiek Venta prisimena iš mamos žodžių, gražiausiai lietuviškai iš visos šeimos kalbėdavęs tėvas Kazys Barauskas. Buvo ir savo vaikų mokytojas, kasdien bent po pusvalandį, kartais po valandą ar net dvi mokydavo vaikus kalbėti taisyklingai lietuviškai, taip pat lietuvių kalbos gramatikos. Mat visi vaikai buvo gimę svetimuose kraštuose: Venta ir Vytautas – Vokietijoje, Danutė – JAV.

Senelį Mykolą Vytautas ir Venta mini labai pagarbiai. Jis gyveno lyg pagal ritualą: keldavosi visada tuo pačiu laiku, tvarkingai rengdavosi ir sėdavo prie stalo rašyti. Net ir namuose visada vilkėdavo švarką. Dar svarbiau už kasdienio gyvenimo smulkmenas į atmintį įstrigo didžiulė senelio meilė literatūrai, istorijai, kultūrai. Buvo tikras liaudies dainų vertintojas. Gal iš savo senelio ir Vytautas paveldėjo domėjimąsi pasaulio tautų liaudies muzika, o Ispanijoje net studijavo flamenką.

M. Biržiška labai vertino mokytojo profesiją. Vytautas teigia, kad mokytojas jam buvo svarbiausias žmogus. Profesorius mėgdavo lankyti pobūviuose, mėgdavo šokti, išgerdavo vyno taure,

bet svaigiaisiais gėrimais nepiktindžiaudavo. Apskritai buvo linksmas žmogus, o ypač kai tekdavo susieiti su broliais Vaclovu ir Viktoru. Tiesa, Vaclovas Biržiška mirė 1956 m. sausio 3 d., tad Vytautas geriau prisimena kitą senelio brolių – Viktorą Biržišką. Jis gyveno Čikagoje, bet vieną vasarą atvyko į Los Andželą, ir Vytautas prisimena, kaip broliai M. ir V. Biržiškos labai šiltai ir nuoširdžiai bendravo. Viktorą Biržišką Vytautas labai mylėjo. Veikiamas jo kaip matematiko net buvo universitete pasirinkęs inžinerijos studijas. Tiesa, greitai nuo inžinerijos atvėso ir metėsi studijuoti humanitarinius dalykus – anglų literatūrą. Taigi senelio Mykolo įtaka pasirodė besanti didesnė.

Tiesa, šiandien duoną kasdieninę Vytautas Barauskas pelnosi ne iš humanitarinių mokslų, bet iš kompiuterijos – dirba kompiuterinių sistemų inžinerijos srityje, nors pagal universitetinį išsilavinimą – humanitaras. Visada jautė trauką kultūros dalykams, tad kas gali pasakyti, kad tai ne senelio įtaka.

Anksčiau gyveno Šiaurės Kalifornijoje, bet išsiskyręs su žmona olande grįžo į Los Andželą, ten su mama praleido paskutinius šešis jos gyvenimo mėnesius. Pasilikęs šeimos name ėmėsi tvarkyti giminės archyvą. Turi dvi suaugusias dukras: 26 metų Ona Barauskaitė yra biochemikė, dirba genetikos srityje, o dveji metai jaunesnė Daina baigia sveikatos administravimo

kus. „Tokių trobelių niekur kitur pasaulyje nerasi“, – seseriai pritaria Vytautas.

Kaip klostėsi Ventos Barauskaitės-Leon likimas? Gyvena Šiaurės Kalifornijoje netoli San Francisko, dirba administracinį darbą konferencijų centre. Su vyru, pusiau prancūzu ir ispanu, išsiskyrė prieš daugelį metų. Sūnus Vincas Leonas yra gydytojas ir dirba Havajuose. Pirmą kartą jis lankėsi Lietuvoje 1987 m., kalba lietuviškai. Gal sugebės paveikti ir dukras, kad šios pramoktų lietuvių kalbos.

Ponia Venta pirmą kartą į Lietuvą atvyko 1993 m., kaip ir brolis Vytautas. Jie džiaugiasi dideliais pokyčiais Lietuvoje, pasikeitusia visuomene. Žmonių akyse jau nematyti baimės, užtat daugiau šypsenų, laisvumo. Venta Barauskaitė-Leon turi Lietuvos pilietybę, neseniai susitarkė iš tėvo Pasvalyje paveldėtos žemės dokumentus. Šiomet vyko pasižiūrėti

profesoriaus duktė, ji patvarkė tėvo kambarį. Atvažiuojantiems iš Čikagos lietuviams ar lankytojams iš Lietuvos tai buvo M. Biržiškos būties dalelė. Dabar, kai Lietuva atkūrė nepriklausomybę, nei Vytautui, nei Ventai nekyla abejonės, kad M. Biržiškos archyvas ir asmeniniai daiktai turi būti Lietuvoje. JAV senieji lietuviai sensta, o jų vaikai, kaip sako Venta, tampa „amerikonais“, lietuvių reikalai jiems

Mykolo Biržiškos memorialinis kambarys



Atidarant Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto signataro prof. Mykolo Biržiškos memorialinį kambarį

magistro studijas Jeilio universitete ir žada tęsti medicinos studijas. Abi dukros šiek tiek moka lietuviškai, norėtų padirbėti Lietuvoje.

Senelio pieštus namukus išvydo Lietuvoje

„Mes kasdien kalbėjome apie Lietuvą“, – sako ponia Venta. Kai buvo dar visai maža, prašydavo senelio, kad šis nupieštų namuką. Senelis piešdavo nematytus namukus, medžius. Dabar važiuodama per Lietuvą pamatė lietuviškus namus ir suprato, kad senelis jai piešė ne bet kokius, o lietuviško kaimo namu-

tos žemės. Nors ji dar negali pasakyti, ką su ta valda darys, tikisi, kad gal Vytautas grįš į Lietuvą ir tenai įsikurs. Regis, ir Vytautas tokiam sesers pageidavimui labai nesipriešina, tad, kas žino. Gal jų senelio Mykolo Biržiškos memorialinio kambario atidarymas ir bus tas pirmas žingsnis atgal į tėvų ir senelių kraštą.

Archyvų vieta – Lietuvoje

Po M. Biržiškos mirties jo darbo kambarys ilgai buvo neliečiamas, bet profesoriaus vaikaičiai jaučia pareigą M. Biržiškos archyvą ir daiktus atiduoti Lietuvai. Dar kai buvo gyva



Mykolo Biržiškos memorialinio kambario ekspozicijos dalis

vavo Vasario 16-osios klubo nariai, Nepriklausomybės atkūrimo Vasario 16-osios Akto signatarų palikuonys ir giminės. Dalyvavo signataro prof. Prano Dovydaičio marti Marija Dovydaičienė, taip pat signataro Petro Klimo giminės.

Kalbėtojai pabrėžė M. Biržiškos asmenybės intelektualumą. Kartu su broliais Vaclovu ir Viktoru Mykolas Biržiškos sudaro tą Lietuvos mokslo, kultūros ir visuomeniškumo Trejybę, be kurios apskritai neįsivaizduojamas intelektualinis XX a. Lietuvos gyvenimas.

Naujojoje Vilnioje ir Kaune yra Biržiškų gatvės (Kaune VI forto rajone), nuo šiol bus Mykolo Biržiškos memorialinis kambarys Signatarų namuose Vilniuje. Viekšniuose stovi puikus broliams Biržiškoms paminklas, bet to maža. Kad šie trys broliai Biržiškos, žemaičiai, verti paminklo sostinėje, kaip ir aukštaičiai broliai Vileišiai – Petras, Jonas ir Antanas, – tikriausiai niekam nekyla abejonų. Laikas pradėti veikti – Vileišiams ir Biržiškoms priklausau išskirtinė vieta Lietuvos istorijoje ir kultūroje.

Jeigu jau prakalbome apie atminimo įprasminimą, tai pasimokykime iš pačių brolių Biržiškų pavyzdžio. Kai Viekšniuose mirė jų tėvas gydytojas Antanas Biržiška – išties legendinė asmenybė, sūnūs rūpinosi ne kokių ypatingu antkapiu, bet tėvui atminti Viekšniuose pastatė ligoninę. Kaip ir Nepriklausomybės kovų savanoriai, Vasario 16-osios Akto signataras Mykolas Biržiška gavo iš valstybės žemės. Tą žemę pardavė, dar pridėjo savų pinigų ir Viekšniuose pastatė ambulatoriją, kuri buvo pavadinta Antano Biržiškos sveikatos namais. Apie tai priminė M. K. Čiurlionio provaikaitė dailininkė Dalia Palukaitienė. Ir šiandien Viekšniuose veikia ligoninė, primenant humanišką gydytoją Antaną Biržišką. Tai sūnų pastatytas paminklas tėvui.

Dabar pribrendo metas mums pasirūpinti brolių Biržiškų atminimo įamžinimu.

Verti iškilus paminklo

M. Biržiškos memorialinio kambario atidarymo iškilmėse daly-

Ukrainos Respublikos Nepriklausomybės diena minima rugpjūčio 24 d., bet šiemet Vilniuje šios šalies ambasados pastangomis ji buvo pažymėta atlėgus vasaros atostogų įkarščiui. Iškilnės, paroda ir koncertas vyko rugsėjo 6-ąją Lietuvos taikomosios dailės muziejuje.

Parodoje buvo pristatyti erdviniai holografiniai vaizdai, kuriuose atgijo didelės meninės vertės senovės meno ir kultūros vertybės. Jų originalai saugomi Nacionaliniame Kijevo Pečersko istorijos ir kultūros draustinyje bei Ukrainos nacionalinio muziejaus kolekcijose. Išvydome skitų ritualinių indų (IV a. pr. Kr.), skitų papuošalų (VII–IV a. pr. Kr.), piksidų (lot. *pyxis*, IV a. pr. Kr. nedidelių gausiai ornamentuotų indelių su kosmetika – skaistalais, akių dažais ir aromatinėmis medžiagomis), sarmatų periodo moterų papuošalų (II a. pr. Kr.), Bizantijos meistrų gaminių (VII a.), kulto ir kitų išpūdingų meno kūrinių.

Šventinis renginys buvo pradėtas Lietuvos ir Ukrainos valstybiniais himnais. Renginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Muntianas, prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas, daug abiejų šalių valstybės, visuomenės, mokslo ir kultūros veikėjų.

Ukrainos nepriklausomybės dienos proga *Mokslo Lietuva* kalbina šios šalies Ukrainos Respublikos nepaprastą ir įgaliotą ambasadorių Lietuvoje BORISĄ KLIMČIUKĄ.

Vilniuje bus diskutuojama energetikos klausimais

Jūsų Ekscelencija Ambasadoriau, iš žiniasklaidos kartais gali susidaryti įspūdis, kad vieni kitiems esame reikalingiausi tada, kai pribrešta politinė ar kitokia krizė. Bet gal tai paviršutiniškas požiūris?

Gana sudėtingas klausimas. Viena vertus, lyg ir būtų galima pritari tokiam pastebėjimui, bet galima vertinti ir kitaip. Mintyje tikriausiai turite artėjančius neeilinius Ukrainos parlamento rinkimus. Tai mūsų šalies vidaus problema, tad visai suprantama, kad Ukrainos politiniai lyderiai šiuo metu daugiausia rūpinasi savo šalies vidaus reikalais.

Man malonu pastebėti, kad su Lietuva Ukrainai nekyla jokių krizių. Mūsų tarpvalstybinius santykius palyginčiau su plačiu greitkeliu, kuriame yra puikus dvipusis judėjimas. Pagal seną paprotį dėl viso pikto pastuksensiu į medį... Iš tiesų šiandien nėra net tų problemų, kurios buvo iškilusios mūsų ekonominių santykių plotmėje. Man kaip Ukrainos pasiuntiniui Lietuvoje kartais net neįdomu, kai prieš aukščiausių abiejų valstybių vadovų ar ministrų vizitus tenka pildyti anketą, kurioje yra tokia grafa: *Neišspręsti klausimai ir problemos*. Būna sudėtinga pildyti tą pastraipą, nes didesnių problemų nekyla. Todėl tenka savo pastangas kreipti į tolesnio mūsų bendradarbiavimo perspektyvas.

Tačiau gana dažni Lietuvos Prezidento Valdo Adamkaus vizitai į Ukrainą rodo, kad mūsų valstybėms iškyla daug bendrų sprestinų problemų.

Paskutinis Lietuvos Prezidento Valdo Adamkaus ir Ukrainos Prezidento Viktoro Juščenkos susitikimas Kryme buvo skirtas Rytų Europos ir visos Europos energetinio saugumo temai. Kalbėta apie naują naftotiekį iš Azerbaidžano ir Kazachstano bei Vidurio Azijos integravimąsi į Europą. Tema ne nauja, ji buvo keliami 2006 m. abiejų pre-



Ukrainos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Borisas Klimčiukas (kairėje) sako prakalbą Ukrainos nepriklausomybei skirtame renginyje, kuris vyko Taikomosios dailės muziejuje; greta jo – Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Muntianas, Ukrainos ambasados kultūros atašė Olena Parysh ir ambasadoriaus žmona Svitlana Klimčiuk

Politikos greitkelyje



Renginio metu koncertavo bandūrisčių trio „Lelija“ iš Volynės

zidentų susitikimo Kijeve metu, ji plėtota ir šiemet vykusiame susitikime Krokuvoje. Šių metų spalio 10–11 d. apie tai bus diskutuojama Vilniuje labai aukštu lygiu.

Kodėl tokio susitikimo vieta pasirinktas Vilnius?

Tai įrodymas, kad Lietuvos diplomacija yra aktyvi, iniciatyvi, tad ir mums lengviau dirbti. Šia prasme Vilnius turi gal net šiek tiek daugiau privalumų palyginti su kitomis sostinėmis. Prieš šį aukščiausio lygio susitikimą Vilniuje vyks ir energetikos ekspertų susitikimas. Bus diskutuojama, kaip spręsti šiuos nepaprastai svarbius energetikos klausimus.

Iš kurių šalių atvyks ekspertai?

Laukiame ekspertų iš įvairių ša-

lių: Europos Sąjungos valstybių, JAV, taip pat iš Vidurinės Azijos, Gruzijos, Azerbaidžano. Suprantama, dalyvaus ir mūsų dviejų šalių ekspertai.

Ar Europa supranta pavojus

Kaip manote, ar ES ir kitos Vakarų šalys iš tikrųjų supranta, kaip sunku Ukrainai, Baltijos valstybėms ir Gruzijai spręsti bendras problemas su Rusija, kad tie santykiai sudėtingi?

Man atrodo, kad dabar pradeda suprasti, nes Europos energetikos chartija, nors ir sunkiai, vis dėlto buvo priimta, ratifikuota ES. Ukraina taip pat deklaravo savo visišką pritarimą dėl Europos energeti-

kos chartijos svarbiausių dalykų. Ukraina pasirengusi toliau bendradarbiauti šioje politinių ir teisiųjų problemų srityje. Mes ne kartą tai esame pareiškę.

Taigi pripažindami, kad ES ir kitos Vakarų valstybės supranta energetikos klausimų aktualumą, kartu turime matyti ir kitą šios problemos dalį – tai Lenkijos, Lietuvos ir kitų šalių siekis, kad dujotiekis iš Rusijos į Vokietiją būtų tiesiamas per jų teritoriją. Tai logiškas ir visiškai teisingas siekis.

Tačiau tikrovėje matome, kaip kartais lemia ne verslo ir konkrečiai valstybių interesai, bet politinės simpatijos, gal ir kai kurie kiti interesai.

Pono Gerhardo Šrioderio pozicijos šiandien nenorėčiau tapatinti oficialiai su Vokietijos pozicija, tai skirtingi dalykai. Apie tai diskutuojama ir Vokietijoje.

Deja, šiandieniniame pasaulyje konkretūs asmenys kartais atlieka svarbesnį vaidmenį, negu to reikalaujama ekonomikos tikslingumas.

Ir mano toks požiūris. Deja, tenka pripažinti, kad su tokiomis realijomis susiduriame.

Transporto koridorius Baltija–Juodoji jūra

Dar pridursiu, kad Kryme mūsų valstybių vadovai taip pat diskutavo apie tranzitą Baltija–Juodoji jūra. Tai labai aktuali tema. Su dideliu pasitenkinimu abiejų valstybių prezidentams mudu su Lietuvos ambasadoriumi Ukrainoje Algirdas Kumža pranešėme, jog krovinių srautas trasa Klaipėda–Iljičiovskas auga nepaprastai sparčiai. Šiais metais prognozuojama, kad bus pervežta 45 tūkst. sąlyginių transporto vienetų. Prieš trejus metus tas skaičius tesudarė tik 2 tūkst. vienetų. Iš

to galima spręsti apie konteinerinių pervežimų srauto didėjimą. O kai 1999 m. ėmėmės šio projekto, Ukrainoje išvis mažai kas tikėjo šio projekto sėkme. Šiandien tai labai svarbi krovinių gabenimo trasa.

Kokie kroviniai šiuo metu vyrauja?

Visi, kuriuos tik galima vežti konteineriais. Tie kroviniai iš Klaipėdos per Ukrainą pasiekia Bulgariją, Turkiją, Vidurinę Aziją. Šių metų gegužės 16 d. Iljičiovsko uoste prisišvartavo pirmasis konteinerių transporto laivas iš Kinijos, kurio talpa – 100 tūkst. tonų. Dėl naujo jūrinių pervežimų maršruto Iljičiovskas–Kinija kroviniai iš Baltijos ir Skandinavijos šalių dabar Kiniją pasiekia 6 paromis greičiau negu anksčiau maršrutais. Krovinių siuntėjai iškart pajuto šios naujos trasos privalumus. Artimiausiais mėnesiais Iljičiovsko uoste bus pastatytas didelis konteinerių pervežimų terminalas.

O kas vežama Baltijos jūros link iš Ukrainos, iš Juodosios jūros regiono?

Vežama viskas, kas tik gali būti talpinama konteineriuose. Tai abipusio gabenimo srauto trasa. Labai svarbi kompleksinių pervežimų sausumos ir jūrų keliais trasa.

Dabar baigiamos derybos tarp *Azovmašo* gamyklos Mariupolyje, bendrovės *Lietuvos geležinkeliai* ir Lietuvos verslininkų. Matyt, bus pasirašyta sutartis dėl krovinių vagonų gamybos organizavimo Lietuvoje. Tikriausiai tokia įmonė bus Panevėžyje. Kiek mums žinoma, Lietuvai reikia vis naujų krovinių vagonų. *Azovmašas* – tai sunkiųjų transporto mašinų gamybos įmonė, kuri pajėgi Lietuvoje tokią gamybą organizuoti.

Beje, Lietuvai reikia ir vagonų automobilių transportavimui. Kiek man žinoma, jūsų šalyje apie 60 tūkst. žmonių dirba srityje, kurią mes Ukrainoje vadiname „lietuviškų lengvųjų automobilių surinkimas.“ Ir nors kai kam tai kelia šypsena, bet tai labai solidus vidutinio ir smulkaus verslo pavyzdys. Nagingi automechanikai sugeba automobilius remontuoti, atnaujinti, ir jeigu tiems automobiliams yra rinka Rusijoje ir Kazachstane, tai kodėl tuo verslu neužsiėmus? Lietuvos verslininkai jau nori gaminti lengvųjų automobilių transportui skirtus vagonus.

Verslui plėtoti tinka ne tik sostinė

Verslui nereikia trukdyti. Mūsų verslininkai labai sėkmingai vieni kitus susiras ir puikiai bendradarbiaus. Tad ką čia gali gero padaryti politikai?

Mūsų užduotis – toms geroms iniciatyvoms sukurti patikimą politinę šią



Hologramoje – piksidai; tai auksinės gausiai ornamentuotos dėžutės, kuriose buvo laikoma kosmetika (IV a. pr. Kr.)



Hologramose – ritonai; auksiniai ritualiniai skitų indai, kurie buvo naudojami broliavimosi ritualui (IV a. pr. Kr.)

2006 m. vasarą Sankt Peterburgo valstybinio universiteto Baltistikos centro vadovas, kasmetinių tarptautinių konferencijų *Baltistika Peterburge* organizacinio komiteto pirmininkas dr. Aleksejus Andronovas su savo studentais Sibire tyrinėjo ten gyvenančius latgaliečius*. Tai jau ketvirta tokia ekspedicija. A. Andronovą kalbinome Salų (Rokiškio rajone) tarptautinės kalbotyros vasaros mokyklos renginių metu.

Kaip latgaliečiai atsidūrė Sibire

Taigi patikslinkime, kokius latgaliečius tyrinėjote? Kaip jie atsidūrė Sibire?

Tai daugiausia iš Rytų Latvijos XIX a. pab. ir XX a. pr. išvykusių latvių palikuonys. Į Sibirą kėlėsi latvių valstiečiai, ieškantys laisvos žemės. Gal teisingiau būtų sakyti: ne ieškojo laisvos žemės, bet sutiko dalyvauti laisvų žemių Sibire apgyvendinimo programoje. Buvo tokia carinės vyriausybės remiama programa. Mat nutiesus Transsibiro geležinkelį, Rusijos valdžiai rūpėjo, kad palei geležinkelio liniją būtų apgyvendintos teritorijos.

Norintieji persikelti į Sibirą pagal tą programą gaudavo tam tikrą finansinę paramą. Todėl atsirado nemažai tokių, kurie su šeimomis persikraustė į Sibirą. Persikėlė net ištisi kaimai, ir taip Sibire atsirado latvių gyvenviečių.

Ar ta programa veikė visoje Rusijos imperijoje, o gal buvo taikoma tik atskiroms teritorijoms ir kraštams?

Kiek žinau, daugiausia persikėlių buvo iš vadinamojo Šiaurės vakarų krašto, Kuršo, Vitebsko gubernijos ir kitų kraštų. Mane labiausiai domino į Sibirą atsikraustę Latgalos gyventojai, nes jie bene labiausiai pasinaudojo tos programos galimybėmis.

Kodėl būtent latgaliečiai?

Ypač Rytų Latvijoje, Latgaloje, kur buvo įsitvirtinusi katalikybė ir šeimos buvo daug vaikų, trūko laisvos žemės. Vakarų ir Vidurio Latvijoje tokio žemės stygiaus nebuvo jaučiamas. Man teko skaityti, kad migracijos proceso pabaigoje, tai yra prieš Spalio revoliuciją, ar ne 30 tūkst. išeivių iš Latgalos gyveno Rusijoje. Panašu į teisybę, nors tokia statistika gali kelti abejonių. Mat pati tautybė – latgaliečiai – jau buvo tam tikra problema. Tuo metu, kai tie žmonės keliavo į Sibirą, Latgala dar nebuvo susijungusi su likusia Latvijos dalimi. Todėl paklausti, kokios jie tautybės, tie žmonės dažniausiai atsakydavo esą katalikai... Nevadino savęs latviais ar latgaliečiais.

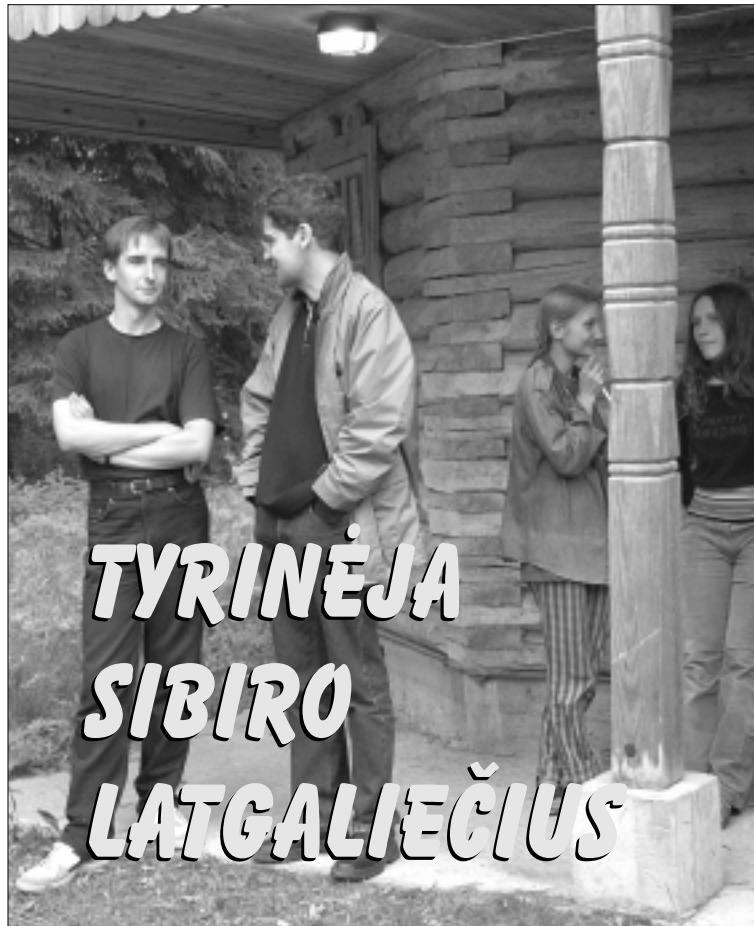
Kai Sovietų Sąjungoje, taigi ir Rusijoje, 1926 m. vyko visuotinis gyventojų surašymas, pirmą kartą latgaliečiai buvo atskirai įvardyti nuo latvių.

O lietuviai suskubo grįžti

Ar šia XIX a. pab. carinės vyriausybės inspiuruota Sibiro apgyvendinimo programa pasinaudojo Lietuvos gyventojai?

Buvo išvykusiųjų ir iš Lietuvos, bet po revoliucijos dauguma jų grįžo į Lietuvą. Mat tarybinė valdžia leido

* Latgaliai – sena baltų gentis, o latgaliečiai – dabartinės Latgalos gyventojai (J. Kabelka, *Baltų filologijos įvadas*, p. 86). A. Andronovo pastaba.



Sankt Peterburgo valstybinio universiteto Baltistikos centro vadovas dr. Aleksejus Andronovas ir šveicarų kalbininkas dr. Bernardas Velšlis (Bernhard Waelchli) iš Konstanzo universiteto (Vokietija) Salų tarptautinėje kalbininkų vasaros mokykloje (2006 m.)

vadinamiesiems kolonistams pasirinkti pilietybę – norintys galėjo grįžti namo. Iš Baltijos tautų lietuviai daugiausia pasinaudojo šia galimybe.

Pastebėta, kad lietuviai Sibire kažkodėl labiau telkėsi ne kaimuose, bet miestuose. Tėn pasilikę, matyt, greičiau nutautėjo, o jų palikuonys savęs jau nebeskiria nuo vietinių rusų. Per keturias ekspedicijas mums pavyko sutikti tik du lietuvius. Vienas, kurį sutikom Novosibirske, dar šiek tiek kalbėjo lietuviškai, bet labai sunkiai. Kaimo, kur buvo atsikraustę jo seneliai, jau nebėra, o tas lietuvis dirba Novosibirske. Negalėčiau pasakyti, kiek tame mieste yra aktyvi lietuvių bendruomenė, bet žinau, kad Lietuvos kultūros atašė Maskvoje Juozas Budraitis kartais apsilanko Sibire ir palaiško ten gyvenančius savo tautiečius.

Į kokias Sibiro vietas su savo studentais buvote nuvykęs?

Tai pietinė Krasnojarsko krašto dalis. 2004 m. pradėjome nuo plačiai žinomo latviško kaimo Nižnaja Bulanka (lietuviškai būtų Žemutinė Bulanka), į pietryčius nuo Minusinsko miesto. Vėliau tyrinėjome Ačinsko miesto apylinkes, kur latvių ir latgaliečių liko daugiausia.

Domėjotės vien tik latviais ir latgaliečiais?

Su mumis važiavo Mindaugas Šimkūnas, domėjęsis lietuviais. Jis vienas nuvažiavo į Tyvą (*Тыва*), Kyzlyo miestą, kur gyvena jo giminaitis lietuvis. Bet tas giminaitis jau yra iš kitos kategorijos žmonių – iš tremtinių. Kiek žinau, M. Šimkūnas turėjo ir tolesnių planų – tyrinėti Sibire gyvenančius lietuvius. Jis pats apie tai geriau papasakotų.

Nejau atskiros kalbos?

Kaip sekasi tyrinėti latvius, gyvenančius Sibire? Tai ištis 10 metų programa?

Šiuo atveju reikėtų skirti latvius ir latgaliečius. Apie Sibiro latvius ir jų kaimus yra žinoma, jais domimasi. Latviai kaip tautinė mažuma gauna tam tikrą valstybės paramą. Krasnojarsko krašte dirba latvių kalbos mokytojai, kuriuos atsiunčia ir išlaiko Latvijos kultūros ministerija. Panašiai

aiškinti, kad reikia diferencijuoti Sibiro latvius ir latgaliečius. Turi būti skirtingi bent jau kalbos mokytojai.

Katalikybė padėjo išlikti

Minėjote, kad Rytų Latgalos gyventojai – katalikai. Ar šiandien ir Sibire gyvenantys latgaliečiai išlaikė katalikybę?

Tie gyventojai labai religingi, katalikybė jiems nepaprastai svarbi, nes išgelbėjo šiuos žmones nuo visiškai asimiliacijos. Kone kiekvienoje šeimoje mums buvo rodomos senos maldaknygės iš močiūčių laikų. Senelės tas maldaknyges atsivežė iš Latgalos, dabar jos saugomos kaip šeimos relikvijos. Tiesa, retai kas moka jas skaityti. Užtat iš atminties gali giedoti bažnytines giesmes.

Tai vyresnieji, o kaip jauni?

Nemažai ir jaunų, ir vidurinės kartos žmonių dar kalba latgalietiška. Dažniausiai mes važiuodavome į Ačinską. Jis mūsų tyrimams svarbus tuo, kad 1931–1938 m. to miesto pedagoginiame technikume buvo rengiami latgaliečių kalbos mokytojai kaimo mokykloms.

Netgi taip?

Mums net pavyko aptikti dar gyvus to technikum absolventus. Emilija Puk yra viena iš jų, studijavusi Ačinsko pedagoginio technikum latgaliečių kalbos skyriuje. Ji yra labai gerbiama savo mokinių, nors tie jau ir nebegyvena gimtajame kaime.

O kaip vietiniai rusai vadina Sibiro latgaliečius?

Rusai vadina juos – *латгальцы*. Įdomu, jog patys latgaliečiai sako, kad jų protėviai atvažiavo į Sibirą „iš Rusijos“, iš Vitebsko gubernijos.

Vitebsko gubernijai priklausė ir Latgala.

Taip, tokios atskiros administracinės srities juk nebuvo, o buvo Vitebsko gubernija. 1917 m. Latgala atsiskyrė nuo Vitebsko gubernijos ir prisijungė prie Latvijos. Buvo atkurta šių Latvijos kraštų vienovė. Tačiau Sibire gyvenę latgaliečiai gal nelabai žinojo, kokie pokyčiai vyks ta jų tėvynėje.

Represijos

Ar latgaliečius Sibire kliudė represijos?

Net labai. 1937 m. prasidėjusios represijos pirmiausia smogė tiems žmonėms, kurių tautos buvo sukūrusios nepriklausomas valstybes už Tarybų Sąjungos ribų. Tarybų valdžiai jie atrodė įtartini, visur vaidenosi pasaulinio imperializmo šnipai. Kaip „svetimos“ santvarkos atstovai buvo persekiojami ir išeiviai iš Baltijos šalių. 1937 m. pabaigoje buvo represuoti Ačinsko pedagoginio technikum latgaliečių kalbos dėstytojai. Netrukus išformuotas ir latgaliečių kalbos skyrius Ačinsko technikume.

Tie dėstytojai buvo kilę iš vietos latgaliečių, o gal atvykę iš Latvijos?

Jie buvo vietiniai, Sibire gimę latgaliečiai, arba gal vaikystėje atvykę iš Latvijos, visai jauni žmonės, 30–35 metų. Dalis jų baigė mokyklą patys jokie mokytojų davė. Peterburge prie A. Gerceno pedagoginio instituto veikė Vakarų tautinių mažumų skyrius, kur buvo mokoma suomių, estų, latvių, lenkų kalbų. Buvo 4 tam tikri poskyriai. Taigi būsimieji latvių kalbos mokytojai turėjo savo aukštąją mokyklą, o latgaliečiai, rodos, tik Ačinsko technikumą, todėl galėjo gauti tik vidurinį specialųjį išsilavinimą.

Labai keista tautinė politika: oficialiu valstybės lygmeniu tautinių mažumų kalboms lyg ir skirta dėmesio, o gyvenimo praktikoje – žiauriausias

represijos, nebūtų šnipų paieškos ir persekiojimai.

Iš pradžių būta noro remti įvairias tautas, taip pat tautines mažumas. Norėta tas tautas įtraukti į naujos valstybės kūrimą, siekta užsitikrinti jų lojalumą. Tai buvo vadinamoji „lenininė nacionalinė politika“, mat V. Leninas yra rašęs, kad į tautinių mažumų atstovą turi būti žvelgiama kaip į pilietį, kuris ilgus dešimtmečius buvo engiamas carinės valdžios. Taigi reikėjo tautines mažumas išlaisvinti nuo vergo ideologijos, lavinti, kelti kultūrą.

Nuo eksploatatorių ištis išlaisvino, bet paėmė į naugą taip, kaip jokie eksploatatoriai iki tol.

Stalinizmo laikotarpiu tai buvo visos Sovietų Sąjungos gyventojų tragedija...

Kraštotyrininkai jau domisi

Galima džiaugtis nebent tuo, kad dabartiniai Sibiro istorikai domisi Baltijos valstybių išeivių likimu Sibire. Novosibirske gyvena Michailas Kolotkinas. Jis yra parašęs knygą *Sibiro Baltijos tautų diaspora* (*Балтийская диаспора Сибири*), rusų kalba ji išleista 1994 metais. Taip pat išleista knyga *Latgaliečiai Sibire* (*Латгальцы в Сибири*), ji išėjo irgi 1994 metais. Tik gaila, kad labai mažu tiražu.

Krasnojarsko krašto bibliotekos kraštotyros salėje yra sisteminis katalogas, kuriame renkami pastarųjų dešimtmečio publikacijų bibliografija apie Sibire gyvenančius latvius, lietuvius ir estus. Tėn nurodytas ir dar vienas autorius – Ilja Lotkinas, taip pat parašęs knygą apie Baltijos šalių išeivius Sibire. Tiesa, tos knygos bibliotekoje nebuvo, bet nuorodą teko matyti. Turime aspirantę iš Omsko, kuri vieną semestrą mokėsi ir Vilniaus universitete. Jos paprašiau tą knygą rasti Omske, gal užmegzti ryšius su pačiu I. Lotkinu. Abu šie tyrinėtojai veikiausiai nemoka nei latvių, nei kurios nors kitos Baltijos tautų kalbos, tad bendromis pastangomis galėtume daug daugiau nuveikti.

O Sibire gyvenančių latgaliečių, latvių ar lietuvių tam darbui nebūtų galima pasiūlyti?

Jie, be abejo, domisi savo praeimi. Bet nežinia, ar to pakaktų norint užsiimti tiriamąja veikla.

Kaip manote, koks bus kad ir tos latgaliečių diasporos Sibire likimas?

Ojoj... Po kelių dešimtmečių greičiausiai jų palikuonys asimiliuos. Gerai bent tai, kad po mūsų ekspedicijų Ačinske latgaliečiai susibūrė – pradėjo veikti Ačinsko latgaliečių kultūrinė bendruomenė. Dabar galės plėtoti savo kultūrinį gyvenimą, iš valdžios prašyti finansavimo, organizuoti nuvažiuoti į Latviją, susipažinti su savo protėvių žeme. Tegul ir nedidelis, bet svarbus žingsnis Sibiro latgaliečių gyvenime.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

P. S. Praėjus metams, Sibiro latgaliečių reikalai gerokai pasistūmėjo: vyko antroji Latgaliečių kalbos ir kultūros žiemos mokykla, kartu su svečiais iš Latvijos Sibiro latgaliečių kaimė švęstos Joninės, Ačinsko bendrijos atstovai savaitę lankėsi Latvijoje. Prateštas Krasnojarsko latgaliečių tyrinėjimas dar dvejose Peterburgo ir Latvijos universitetų ekspedicijose. Užmegzti moksliniai ryšiai su M. Kolotkinu ir I. Lotkinu. Paaiškėjo, kad pastarasis laisvai kalba latviškai ir estiška. Apie tai tikimės išsamiau papasakoti kitame pokalbyje su Aleksejumi Andronovu.

Pradžia Nr. 15

Vilniuje prasilenkta su pašaukimu

Vienai svajonei žlugus, apkaboję dar liko geras pustuzinis kitų, kurias Romano mama ilgai neatidėliodama ėmėsi įgyvendinti. Jos pačios kūrybinės ambicijos taip ir liko neįgyvendintos, tad šį praradimą turėjo kompensuoti būsimoji sūnaus sėkmė. Šį kartą šokio pasaulyje. Pasimėgęs šilko šlepetes mamos lydimas Romanas pėdindavo į Sašos Žiglovo baletų studiją, kur sunkiai keldavo koją ant skersinio, o motina sėdėdama kampe retsykais iš džiaugsmo suplodavo rankomis ir sušukdavo: „Nižinskis, Nižinskis! Tu būsi Nižinskis! Aš žinau, ką kalbu!“

Vis dėlto didžio šokėjo karjeros pabaiga buvo tokia pat staigi, kaip ir pradžia. Dabar jau pats Romanas ryžosi savyje rasti užslėptus talenus, kad motinos troškimai galų gale išsipildytų. Kelis mėnesius žaidęs su dažų dėžute ir teptukais, išsidrąsinęs ėmė siautėti spalvų pasaulyje. Čia jam iš tiesų patiko, o ir piešimo mokytojas buvo patenkintas. Kartą – Romanui buvo jau dešimt metų – mokytojas susirado Romano mamą ir pasakė: „Jūsų sūnus, ponija, turi tapytojo talentą, nereiktų jo apleisti.“

Motinai tas atradimas sudavė smūgį, kokio niekas nesitikėjo. Mat pagal miesčionišką to meto įsivaizdavimą visi talentingi dailininkai buvo pasmerkti nepripažinimui, skurdui, girtuoklystei ir džiovai. Van Gogo ir Gogeno likimai buvo geriausias įrodymas. Visos sūnaus laukiančios bohemos nelaimės kaleidoskopu perskriejo motinos vaizduotėje, ji giliai atsiduso ir tarė: „Gal tu ir talentingas, bet tuomet jie numarins tave badu.“

Kas buvo tie „jie“ ji net nemėgino aiškinti, bet Romanui ir taip buvo aišku, kad jo laukia neišpaskaityti gyvenimo vargai, jeigu nesiliaus tapęs. Romano akvarelių dėžutė vis dingdavo, o jei atsirasdavo, ir Romanas imdavo teptuką ir rankas, motina giliai dūšaudavo ir nervingai vaikščiodavo aplink tapantį sūnų. Greitai tokia padėtis tapo nepakenčiama, tad su tapyba teko atsisveikinti visiems laikams. O gaila, nes ir daugeliui metų praėjus, kai iš Romano tapo Romenu, jis jautė, kad tada Vilniuje gal ir prasilenkė su savo tikroju pašaukimu.

Talento paieškos

Laimė, Apvaizda mažojo Romano pašaukimų ir talentų į jo likimo dėklą apdairiai buvo įdėjusi ne viena. Reikėjo tik juos ten gerai paslėptus aptikti ir išvilkti į dienos šviesą. Mama čia buvo geriausia pagalbininkė ir į šią tikslingą paiešką veiklą nukreipė visą savo kunkuliuojantį neišsipildžiusios didžios artistės talentą. Mamos rankose Romanas buvo tarsi medžiaga, iš kurios menininkas lipdo kito pasaulio realybę. Pastebėjus, kad tai buvo mylinčios rankos, o toji medžiaga buvo neįkainojama vertybė, be kurios mama neįsivaizdavo savo gyvenimo. Dėl jos aukoko stulbinančią aktorės karjerą.

Tačiau kol to vienintelio ir tikro sūnaus talento nepavyko aptikti, mama laiko dykai neleido ir toliau visa širdimi rūpinosi augančiu Romanu. Juk jį reikėjo tinkamai parengti gyvenimui, nes Romano – kaip ir kiekvieno didžio talento – laukė visos pasaulio vėtros.

Mažas berniukas su dideliu batu rankose (2)



Dailininkas Romualdas Kveinas tik ką atidengė savo sukurto mažojo berniuko Romano Kacevo, pasauliui žinomo kaip rašytojo Romeno Gari, skulptūrą

Vilniuje turėjo virsti tikru prancūzu

Kol Romanas ir kiti panašaus amžiaus kiemo berniukščiai tobulėjo savo vaikiškuose žaidimuose be baimės atakuodami priešą arba narsiai gindamiesi savo pastatytose barikadose (o jas puikiai atstodavo Didžiosios Pohuliankos 16-ojo namo kieme sukrautos malkų stirtos), idėjų nestokojanti Romano mama ryžosi dar vienam mėginimui aptikti bent kokį sūnuje glūdinį talentą. Jį tobulinant būtų galima priblokšti pirmiausia, žinoma, Vilniaus publiką, o vėliau gal ir visą žmoniją. Nepamirškime, kad mama buvo numaciusi savo vienturčiui labai konkretų užsiėmimą gyvenime – Prancūzijos ambasadoriaus darbą, ir ne mažiau. Pats Romanas tuo metu gana miglotai įsivaizdavo, ką tie ambasadoriai daro, bet suvokė viena: jam lemta būti prancūzu ir net tikresniu už patį tikriausią prancūzą. Tad Vilniaus gyvenimo laikotarpis berniukui tebuvo didžio pasirengimo virsti prancūzu etapas, nes taip jį auklėjo ir to iš jo norėjo mylinti mama. Romanas turėjo būti vertas Prancūzijos. Tam reikėjo atskleisti jame slypinčius gabumus, dėl kurių mamai jokių abejonių niekada nebuvo kilę, net jeigu negabūs mokytojai jų nesugebėdavo pastebėti. Buvo pasirengusi „pastatyti į vietą“ kiekvieną, kuris būtų suabejojęs jos sūnaus gabumais.

Tačiau kad ir kiek būtų geranoriški Romanui ir jo rūpestingajai mamai, turime pripažinti,

kad jiems abiem teko idėti labai daug pastangų stengiantis prisijaukinti bent kokią įnoringą mūžą. Smuikas atkrito per tris savaites, šokėju taip pat netapo, nors ne dėl Romano, bet daugiau dėl paties mokytojo problemų. Tąpa netiko jau vien dėl to, kad dailininko laukė nepripažinimas, badmiriavimas ir nesibaigiančios girtuokly-



Iš čia, kur dabar stovi skulptūra, atsiveria senoji Vilniaus bokštai



Romeno Gari klubo prezidentas aktorius Romualdas Ramanauskas skaito ištrauką iš rašytojo romano „Aušros pažadas“

privalejo paisyti mamos nuomonės.

Iki Karuzo dar tolimas kelias

Atėjo metas mokytį Romaną dainavimo. Kadangi skrybėlaičių gamybos ir pardavimo verslas kilo kaip ant mielių, mamos samdyti Vilniaus operos meistrą kurį laiką stoisškai kankinosi mėgindami aptikti bent menkiausią būsimojo didžio (į mažesnio masto išmėgę Romano mama netaikė) talento krislą Romano dainavime. Deja... Tiesa, vienas klastingas mokytojas ryžosi jį pavadinti „vunderkindu“, bet priešinga prasme negu mes suprantame – kaip visiško klausos ir balso neatitikimo fenomeną. Tai Romanui

teko nuryti dar vieną karčią nesėkmės piliulę. Nieko nepadarysi. Liko vienintelė išeitis, bent jau taip atrodė Romano mamai, – diplomatija. Pati mama rengė sūnų diplomato karjerai, kurią taip pat suprato savotiškai, kaip ir daugelį šio pasaulio dalykų.

Nepaisant viso įsivaizdavimo savotiškumo, turėtume pripažinti, kad tas sūnaus „rengimas ambasadoriaus karjerai“ nebuvo toks jau beprasmiškas kaip gali atrodyti. Gal net visai priešingai.

Gerų manierų mokykla

Kaip minėta, „paryžietišku“ skrybėlaičių paklausa vis didėjo. Jas sumani mama su samdytomis talkininkėmis sugebėjo dideliais kiekiais daryti ir Vilniuje nevargindama savo reikalais užsiėmusio Paryžiaus. Tai gi vis gerėjanti šeimos materialinė padėtis akivaizdžiai atsispindėjo ir Romano užsiėmimuose. Devynmetis Romanas Vilniuje turėjo prancūzų guvernantę. Juk Vilnius tebuvo nedidelė tarpinė stotelė gyvenimo kelyje į išsvajotąją Prancūziją. Romaną iš mažumės pratino būti prancūzu: jis vilkėjo elegantiškas aksomo eilutes su šilko ir nerių žabo, per darganas buvo rengiamas stulbinamais voverių kailiukų kailiniais – praėivius linksmindavo iš kailinių kyšančios voverių uodegytės. Berniukas lankė gero elgesio pamokas, išmoko damoms bučiuoti ranką. Sveikindamasis visu kūnu nerdavo į priekį, kartu suglausdamas kojas. Labai elegantiška, nieko nepasakysi, o ypač kai dar damoms įteikiamos gėlės ir bučiuojama ranka. Tą patį gracingą judesį Romanas matė ir nepamirštamojo pono Alekso Gubernacio manierose, kurios – Romano mamytė išvalgiai buvo numaciusi – jam padėjo puikiausiai susidoroti su „naujausios mados metro Polio Poirė iš Paryžiaus“ vaidmeniu. Bent jau Vilniaus ponitės klastos nepastebėjo.

Kartą ar kelis per savaitę, kai saloną aplankydavo žymiausios Vilniaus damos, rūpestingai sušukuotas ir išpomaduotas Romanas su didžiuliu šilkinio žabo po kaklu buvo įvesdinamas į aukštuomenės

pasaulį. Ten galėdavo pademonstruoti, ką išmokęs. Eidavo nuo damos prie damos, nusilenkdavo, suglausdavo kojas, pabučiuodavo ranką, neužmiršdamas kuo aukščiau užversti į šviesą akis. To reikalavo mama, mat didelės mėlynos Romano akys vertė damas aikčioti, pliaukšėti rankomis ir žavėtis. Garsiausiai aikčiojanti galėdavo tikėtis nuolaidų išgyjant „naujausią Paryžiaus modelį“.

Apie tas mėlynas, Vilniaus damos aikčioti verčiančias Romano akis, kurios po kelių dešimtmečių iš proto varys gražiausias Europos moteris, būtų galima pasakyti ir daugiau, jeigu nebijotume pernelg nutolti nuo mūsų rašinio temos. Profesorė Joana Rau (Joanna Rowe), šiuo metu dirbanti Luisvilio universitete, JAV, neseniai paskelbė įdomias tyrimo išvadas. Profesorė teigia, kad nepriklausomai nuo lyties, mėlynakiai daugiau laimėjimų

Vilniuje prabilta apie nanojoniką

Praėjusį pašnekėsį baigėme savotiškai intriguojančia žinia, kad simpoziumo metu Vilniuje bene pirmą kartą garsiai prabilta apie nanojoniką.

Šis terminas pirmą kartą pavartotas maždaug prieš trejus metus. Spaudoje teko skaityti, bet pranešime savo ausimis pirmą kartą išgirdome būtent Vilniuje. Kvietinį pranešimą *Nanojoninė pernaša ir elektrocheminė atmintis kai kuriose sistemose* skaitė prof. Joachimas Majeris (Joachim Maier). Jis dirba Štutgarte, Vokietijoje Makso Planko institute.

Pranešime kabėta apie kristalines medžiagas, paaiškinta, kaip nanosluoksniuose vyksta joninė pernaša. Tarkime, yra polikristalinė medžiaga, gali būti plona keramika, arba plonijė keraminiai sluoksniai. O keramika turi savo mikrostruktūrą – monokristaliukus (kristalitus) ir tarpkristalines sandūras. Jeigu mažinsime monokristaliukų dydžius, tai jų paviršiaus plotas santykinai didės. Jeigu keramiką gaminsime iš labai smulkių miltelių, kurių grudelėtumas $\beta \approx 80 \text{ m}^2/\text{g}$ (t. y. 1 g tokios medžiagos būtų galima padengti 80 m^2 plotą), tai parinkus tam tikras technologines gamybos sąlygas, galima gauti vadinamąją nanostruktūrizuotą keramiką. Tokioje keramikoje susidaro geresnės sąlygos joninei pernašai ne vien monokristaluose, bet ir tarpkristalinėse sandūrose. Kietųjų elektrolitų bendras laidumas nusakomas tarpkristalinių sandūrų ir pačių kristalinių laidumu. Difuzijos koeficiento vertės, kurios tiesiogiai nusako tą pernašą nanostruktūrinė-

metus išgirdote šį terminą?

Jeigu technologams pavyks įgyvendinti praktiškai tai, ką turime teorinėje plotmėje, atsivers labai didelės superjonikų taikymo galimybės.

Vadinasi, po Joachimio Majerio pranešimo simpoziumas galėjo ir baigtis, nes tai buvo svarbiausia simpoziumo „vinis“?

J. Majerio pranešime daugiau buvo pateiktos nanojonikos gairės ateičiai. Dabar pasaulio laboratorijose bus siekiama pagaminti superjonines nanostruktūras. Norint pagaminti kietojo elektrolito sistemą, labai daug darbo turi įdėti technologai. Reikia labai gerai parinkti keramikų gamybos technologines sąlygas. Juk kiekviena keramikos rūšis gaminama konkrečioje temperatūroje. Nanokristalinių geometrija priklauso nuo kepinimo laiko gamybos temperatūroje. Norint išauginti reikiamus nanokristalus, reikia parinkti termodinamines, mechanines ir kitas sąlygas.

Aišku, visą laiką ieškome ir naujų medžiagų.

Gal tai galėtų būti gera proga Lietuvos mokslininkams?

Norint ką nors reikšminga šioje srityje nuveikti, reikėtų ne vien fizikų, bet ir sutelktų elektrochemikų, technologų, chemikų pa-

vardu. Vandenilio katijonai ir yra protonai. Protoninė pernaša gali vykti dviem būdais. Vienas jų – tai traukinio vagonų principu elektros lauke judantys jonai. Jeigu traukinį bandytume stabdyti, tai iš inercijos judantys vagonai vienas kitą stumdami dar kurį atstumą pravažiuotų.

Kitas jonų judėjimą aiškinantis mechanizmas – tai tas, kurį pateikė būtent T. Grothusas. Pagal šį aiškinimą protonų pernašą vandenilinio

Keturi jonų pernašos modeliai

Deja, Faradėjus niekur nemini T. Grothuso, nors neabejotinai su jo darbais buvo susipažinęs. Problema, kuriai dėmesio turėtų skirti Lietuvos mokslo istorikai. Na, o mes prisiminkime moksle įsitvirtinusių jonų pernašos modelius.

Jų yra keturi. Tai taškinių Frenkelio defektų modelis, taškinių Šotkio defektų modelis, jau minėtieji

„traukinuko“ ir ketvirtasis – T. Grothuso modelis.

Tai kuris iš tų modelių yra teisingiausias, tiksliausiai apibūdinantis jonų pernašos reiškinį?

Jie visi teisingi, bet vieni modeliai galioja vienose kietųjų elektrolitų sistemose, kiti – kitose.

Bet Grothusas su kietaisiais elektrolitais juk nedirbo, net ir neįtarrė tokių esant.

Nežinojo kietųjų elektrolitų, bet jonų migracija matuojama kad ir naudojant izotopus. Kai turime pažymėtą atomą, tai galime stebėti, koku keliu jis juda. Frenkelio taškinių defektų modelyje medžiaga nėra ideali, gardelė visuomet defektuota. Kai iš mazgo pasišalina katijonas ir „okupuoja“ tarpmazgi-

būdinama kaip jonų pernaša (arba transportas) ir tuo pasitenkinama.

Pradėjome šį pašnekėsį nuo to, kad seniai pamiršti dalykai atgimsta dabartyje, tad neatsitiktinai prisiminėme ir Grothusą. Prieš 200 metų atliktų tyrinėjimų išvados, pasirodo, ir dabar pritaikomos.

Taip ir yra, būtent Grothuso ir „traukinuko“ jonų pernašos modeliai labiausiai tinka protoniniuose superjonikuose. Jie vadinami vandenilio superjonikais.

Nanojonikos efektai

O kaip nanojonikoje? Ar ten yra visiškai nauji efektai, kurie pasireiškia tik nano dydžių pasaulyje ir visiškai neįmanomi įprastoje tradicinėje jonikoje?

Makrojonikoje neįmanomi efektai, kurie būdingi nanojonikai. Neįmanomi dėl visai kitų sąlygų, kurios susidaro nanodariniuose. Jų santykinis paviršiaus plotas, palyginti su makrotūriu, yra nepaprastai didelis. Praėjusį kartą kalbėjome, kad naudojant superjonikus – apie 10 cm aukščio ir 5 centų monetos skersmens cilindriuką – pavyko gauti 2 tūkst. F (faradų) elektrinės supertalpos įtaisus.

Pamėginkime įsivaizduoti, kaip kuriami tokie jonistoriai, kurių talpos neįtikėtina didelės. Tarkime imamas sidabro superjoniko strypelis. Vienas jo elektrodas sudarytas iš sidabro, o kitas – iš porėtos ir labai smulkios medžiagos, t. y. nanoporų. Jos padengiamos nanokristaline anglimi, kuri taip pat sudaryta iš nanodalelių. Toks maždaug dviejų centų monetos skersmens cilindriukas pa-

Vis platesnis superjonikų pasaulis (2)

Gegužės 23–27 d. Vilniuje vyko 8-asis tarptautinis simpoziumas *Sistemas su greitąja jonų pernaša (8th International Symposium on Systems with Ionic Transport)*. Apie tai pasakoja simpoziumo Organizacinio komiteto pirmininkas Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Radiofizikos katedros profesorius, Kietojo kūno jonikos laboratorijos mokslinis vadovas **ANTANAS FELIKSAS ORLIUKAS**.



Simpoziumo organizatoriai ir dalyviai: Vilniaus universiteto profesoriai Jonas Grigas ir Antanas Feliksas Orliukas, Kauno technologijos universiteto doc. Giedrius Laukaitis, Lietuvos energetikos instituto dr. Liudvikas Pranevičius ir Kauno technologijos universiteto Fizikos katedros vedėjas Julius Dudonis



Vilniaus universiteto doc. Vytautas Samulionis, mokslo reikalų prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus, Užgorodo universiteto prorektorius prof. Igoris Studeniakas, Vilniaus universiteto doc. Algimantas Kežionis ir Fizikos fakulteto dekanas prof. Juras Banyas

se keramikose, būna daug didesnės.

Dirbantieji su superjoninėmis medžiagomis – technologai, fizikai, chemikai, elektrochemikai – siekia dviejų tikslų. Reikia rasti medžiagą, kurios joninio laidumo sandas palyginti su jų elektroninio laidumo sandu būtų kuo didesnis, o joninio laidumo sando aktyvacijos energijos vertė būtų kuo mažesnė. Šia kryptimi ir vykdoma naujų medžiagų paieška. Jeigu šias sąlygas patenkintume, galėtume kurti ir akumuliatorius, ir jonistorius, nes turėtume mažesnes nuotėkių sroves. Mažai keičiantis temperatūrai mažai keisis pats joninio laidumo sandas.

Nanojonikos gairės ateičiai

Ką žada nanojonikos mokslas? Tiesa, apie mokslą gal dar anksti kalbėti, jeigu tik prieš 3

stangų. Mes ir dabar stengiamės kooperuoti savo pastangas su Vilniaus universiteto Chemijos fakultetu, dalyvaujame chemikų rengiamose konferencijose. Pavyzdys, kad ir 2005 m. vykusio Teodoro Grothuso elektrochemijos konferencija, skirta T. Grothuso pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukakčiai paminėti. Tą konferenciją organizavo Tarptautinė elektrochemijos draugija ir Chemijos institutas Vilniuje.

Ir šioje sistemoms su greitąja jonų pernaša, t. y. superjonikams skirtose konferencijose, dalyvavo Chemijos instituto pranešėjai.

Tad pirmosios elektrolizės teorijos autorius Teodoras Grothusas buvo teisus, jau prieš 200 metų elektrolizės reiškinį toliaregiškai nagrinėdamas kaip fizikos ir elektrochemijos reiškinį?

Išties net protoninė pernaša superjonikuose pavadinta Grothuso

ryšio grandinėle stimuliuoja vandens molekulių ir aksonijaus katijonų reorientacija. Vandenilio katijonai sudaro vandenilinius ryšius ir pasiskirsto kristalinėje gardelėje. Aksonijaus katijonas ir vandens molekulė pasisuka. Kadangi vandenilio protonas palyginti su aksonijaus katijonu ir vandens molekule yra mažas, pasisukus „dičiams“ – aksonijaus katijonui ir vandens molekulei, „mažis“, t. y. protonas, palieka mazginę padėtį ir kurį laiką blaškosi, kol susiranda tuščią jam leistiną vietą – savo vakansiją. Protonas „okupuoja“ vakansinę vietą. Tai T. Grothuso jonų judėjimo mechanizmas.

Pastebėtina, kad Faradėjus jonų judėjimo tirpalų aprašyme, kur įvardyta jonų pernaša, visai galimas dalykas rėmėsi T. Grothuso suformuluotomis idėjomis.

ne padėtį, susidaro sistema iš vakansinio katijoninio mazgo ir katijono tarpmazgyje. Tai ir yra taškinis Frenkelio defektas. Didėjant temperatūrai, defektų tankis tūryje (gardelėje) eksponentiškai didėja.

Šotkio mechanizme anijonas, palikęs kristalinę gardelę, juda paviršiaus link ir lokalizuojasi gardelės paviršiuje. Tokiu atveju turime sistemą: vakansinį anijoninį mazgą tūryje ir anijoną paviršiuje. Tai taškinis Šotkio defektas.

„Traukinuko“ ir Grothuso modelius jau prieš tai šiek tiek buvome išnagrinėję.

Būtent protoniniuose superjonikuose dažniausiai vartojamas Grothuso ir „traukinuko“ pernašos modeliai. Kitose sistemose labiau tinka Frenkelio ir Šotkio modeliai. Kartais išvis neminimas nė vienas iš tų keturių modelių, bet tiesiog api-

sižymi labai dideliu paviršiumi – maždaug 5 m^2 dydžio. Formuodami jonistorių, t. y. labai didelę talpą, prijungiamie prie elektrodų elektros lauką. Sidabro katijonai, turintys teigiamą elektros krūvį, pajuda katodo link. Porėtosios anglies aplinkoje mažėja sidabro katijonų, vadinasi, susidaro jų nepriteklius, t. y. vakansijos. Jų ženklas priešingas negu katijonų – taigi turime neigiamą elementarųjį krūvį. O prie anglies elektrodo – pliusas. Tokiu atveju susidaro elektrinė talpa. Jos dydis priklausys nuo atstumo d tarp pliuso ir minuso, kuris lygus tarpatominiam atstumui. Visą gautą talpą sudarys santykinės dielektrinės skvarbos sandauga iš vakuumo dielektrinės konstantos, šios sandaugos rezultata padauginus iš jonistoriaus paviršiaus ploto ir padalijus iš atstumo tarp elektrodų.

Jonistoriai kardiochirurgijoje

Sakėte, kad vos prieš trejus metus pradėtas vartoti nanojonikos terminas, tačiau jonistoriai jau daromi ir naudojami jau daug metų.

Iki 5–10 F talpos jonistoriai buvo kuriami mikrojonikos pagrindu. Bet 2 tūkst. F talpos jonistorius pavyko sukurti tik pasinaudojant nanostruktūrose pasireiškiančiais efektais. Maždaug prieš metus japonai paskelbė, kad jiems pavyko sukurti būtent tokį jonistorių.

Kur tokios elektros talpos reikalingos, jeigu visas mūsų Žemės rutulys turti apie 0,7 F dydžio talpa?

Turint tokias supertalpas galime sukaupti labai didelį elektros krūvį ir turėti labai galingus energijos šaltinius. Jeigu nebus srovės nuotėkio, tokius sukauptos energijos kondensatorius galima bus naudoti labai ilgai (o superjonikuose savaiminio nuotėkio srovė labai maža, kadangi elektroninio laidumo sando vertė palyginti su jų joninio laidumo sando verte yra nedidelė).

Kur, pavyzdžiui, šiandien tokie jonistoriai naudojami? Žinoma, mintyje turiu ne rekordinės talpos jonistorius, bet jau spėjusius tapti įprastais.

Kardiochirurgai širdies stimuliacijai dabar dažniausiai naudoja būtent jonistorius. Šiuose nedideliose įtaisėliuose sukaupta didelė energija, jie gali veikti dešimt metų. Tokiems jonistoriams puslaidininkinių medžiagų nepanaudosi. Išiūtas į žmogaus organizmą jonistorius pacientui nesudaro didesnių nepatogumų. Seniau dėl širdies aritmijos ligoniai būdavo „prišti“ prie maitinimo šaltinio – akumuliatoriaus po kaklu, o dabar kompaktiški jonistoriai labai palengvino tokių žmonių gyvenimą. Zondai iš jonistoriaus eina tiesiai prie širdies, ir toks pacientas gyvena normalų gyvenimą.

Tokia perspektyvi, tikriausiai ir jaunimui patraukli fizikos mokslo ir praktinių taikymų sritis... Jai buvo skirta jau 8-oji tarptautinė konferencija, malonu, kad šį kartą Vilniuje, bet ar savo galimybes panaudojate taip, kaip galėtumėte? Mano išpūdis gal paviršutiniškas, bet kartais atrodo, kad Jūs, gerbiamasis profesoriau, murdotės, stengiatės, bet neatrodo, kad kažkam daugiau to reikėtų.

Ir dar ne visada gauname Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo paramą.

Fondas remiasi ekspertų išvadomis ir pasiūlymais.

Nežinau, kas būna tie ekspertai, bet man atrodo, kad tai mūsų tyrimų kryptyje labai menkai nuvokiantys asmenys. Savo srityje gal jie ir dideli autoritetai. Jeigu jie ateitų į mūsų konferencijas, pasiklausytų... Mielai pakviestčiau ir į mūsų laboratoriją, parodytume savo darbus, tada savo išvadose arogantiškai neraišytų, kad mūsų tyrinėjimai Lietuvai nėra aktualūs. Už elektroninių ir joninių laidininkų technologiją, tyrimus ir jų taikymą buvo paskirta Lietuvos mokslo premija.

Man keistai atrodo, kai ne tos krypties atstovai, tegul ir ekspertai, daro išvadas apie tai, ko nenusimano. Bent jau pasidomėtų, tada ir jų išvados būtų gal kitokios. Dabar toks „ekspertas“, neradęs mūsų pasiūlymuose gramatinių klaidų, visas laboratorijos pastangas nubraukia vienu žodžiu – neaktualu.

Tada kyla klausimas, ar Lietuvoje išvis įmanoma daryti gerą mokslą?

Galima daryti. Net ir iš mūsų laboratorijos išėjo daug mokslo daktarų, jie reiškiasi įvairiose srityse, nes susirado geriau apmokamus

darbus, labiau vertinamus. Antai Rimantas Vaitkus, IBM Lietuva generalinis direktorius, anksčiau dirbo mūsų laboratorijoje, iš mūsų išvyko į Japoniją, ten daug metų dirbo ir dabar pagal išgales mums padeda.

Gal bus kibta į superjoninio akumuliatoriaus kūrimą

Nepaisant to, kad kol kas mūsų šalies ekspertai Jūsų krypties mokslui nėra itin palankūs, ką galite pasakyti apie superjonikos mokslo ateitį Lietuvoje.

Dabar sėkmingai bendradarbiaujame su latviais, tiksliau su Latvijos technikos universiteto Neorganinės chemijos institutu. Mes užsakome medžiagas, o latviai jas mums sintezuoja. Keramikas gaminame Lietuvoje, taip pat Kietojo kūno jonikos laboratorijoje, kuriai man tenka vadovauti kaip moksliniam vadovui. Beje, mes vykdome dvi tarptautines sutartis. Viena iš jų – Žiliberas – sudaryta su Prancūzija, kita – su Ukraina. Abi minėtos sutartys skiriamos ličio ir vario superjonikų paieškai, jų gamybos technologinių sąlygų bei fizikinių savybių tyrimams. Mes palaikome glaudžius ryšius su Šveicarijos Aukštosios technikos mokyklos superjoninių keramikų gamybos ir tyrimų centru. Publikuojame bendrus mokslinius darbus. Minėtas centras – vienas žymiausių tokio pobūdžio mokslinių centrų pasaulyje.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. prasižada ES 7-oji bendroji programa. Jai pateikėme savo temą. Projekte pasiryžo dalyvauti 16 mokslinių grupių iš įvairių Europos Sąjungos valstybių. Darbą koordinuotų prancūzai. Esame vieninteliai dalyviai iš Baltijos valstybių. Jeigu laimėtume konkursą, pavyktų tapti šio projekto dalyviais, tai Vilniuje imtumėmės solidžių darbų. Viso projekto vertė – 3 mln. eurų.

Kokią konkrečią užduotį tektų atlikti?

Tai būtų superjoninių medžiagų paieška ir kūrimas kietakūnių akumuliatorių elektrodams ir patiems akumuliatoriams. Pagal mūsų programą, kuri tęstųsi trejus metus, turėtų būti sukurtas ir pagamintas naujo tipo superjoninis akumuliatorius.

Tačiau projekte dalyvauja tik moksliniai kolektyvai, bet ne gamybiniai?

Šiuo atveju būtų sprendžiama mokslinė, o ne gamybinė problema.

O jei projektas nelaimės konkursą?

Net jei ir nepavyktų laimėti šio projekto finansavimo, toliau tęstume dabar dirbamus darbus. Ieškome naujų medžiagų su kietakūniams akumuliatoriams reikalingomis savybėmis. Daugiausia dirbame su ličio superjonikais ir deguonies vakansijų superjonikais. Sikiame sukurti tokias superjonines kuro gardeles, kurias būtų galima pritaikyti praktiniams tikslams t. y. ekologiškai švarioje energetikoje. Deguonies ir CO₂ dujų jutiklius jau esame sukūrę. Galime pateikti gamybos technologiją, o gamybininkams lieka tik susidomėti.

O gamybininkai gali būti iš visų ES šalių?

Nėra jokių kliūčių šios gamybos imtis ir Lietuvos įmonėms. Mums būtų dar parankiau.

To ir palinkėsime. Ačiū už išpūdingą pasakojimą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Socialinė dimensija Lietuvoje ir Europoje (1)



Mes – studentai

Jekaterina SAMOILVIČ, Nacionalinės Bolonijos proceso propaguotojų grupės narė

Formuojant Europos žinių visuomenę, Lisabonos strategijos ir Bolonijos proceso tikslų įgyvendinimas Europoje atlieka vis svarbesnį vaidmenį, aukštajam mokslui teikiama vis daugiau dėmesio. Bolonijos deklaracijoje, pasirašytoje 1999 m., pažymėta, kad svarbiausias Bolonijos proceso tikslas – pagal galimybes maksimaliai sinchronizuoti aukštąjį mokslą Europoje. Siekiant suformuoti vieną aukštojo mokslo erdvę, reikia ne tik studijų sistemos pokyčių. Būtina įveikti barjerus, kylančius dėl skirtingų socialinių bei ekonominių sąlygų Bolonijos procese dalyvaujančiose šalyse. Norint pasiekti Bolonijos proceso tikslus, reikia daug dėmesio skirti socialiniam lygmeniui, nes jis daro didelę įtaką studijų kokybei. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje, priimtoje 2005 m. lapkričio 22 d., įvardytos priemonės, kuriomis siekiama didinti aukštojo mokslo veiksmingumą. Šioje programoje pabrėžiama, kad reikia: atsižvelgti į šalies ūkio poreikius nustatant, kiek studentų reikėtų priimti į šalies aukštąsias mokyklas, stengtis pritraukti daugiau studentų į fundamentaliųjų ir technologijos mokslų studijas plečiant šios srities karjeros galimybes ir atlikti absoliutų įsidarbinimo bei darbo rinkos tyrimus; reformuoti valstybinių aukštųjų mokyklų savivaldos institucijas – tarybas, kuriose daugumą sudarytų socialiniai (išorės) partneriai ir kurių paskirtis būtų užtikrinti aukštosios mokyklos atskaitomybę visuomenei kartu saugant aukštosios mokyklos autonomiją ir vientisumą; sudaryti sąlygas studentams ir skatinti juos atlikti praktišką mokslo centruose, įmonėse ir ūkininkų ūkiuose; parengti ir pradėti vykdyti reikiamos kompetencijos specialistų pritraukimo iš užsienio programą, skatinti sugrįžti užsienyje išsilavinimą įgijusius lietuvius mokslininkus; pertvarkyti studentų paramos sistemą orientuojant ją į socialinę paramą, dalį lėšų skirti studentų paskolų garantijų fondui sukurti ir socialinei aplinkai sutvarkyti.

Šių Lisabonos strategijos ir Bolonijos proceso įgyvendinimo programose numatytų uždavinių tikslinė grupė yra akademinis jaunimas.

Deja, daugumai studentų prioritetu dažnai tampa ne šie procesai. Juos įaudina gyvenimo kokybės, mokesčio už mokslą, socialinės paramos (stipendijos, paskolų sistemos), sveikatos apsaugos ir mobilumo klausimai. Juos tinkamai išsprendus galima būtų tikėtis ir geresnių studijų rezultatų. Iš universiteto kasmet pašalinamų studentų skaičius gali būti mažinamas naudojant tinkamus dėstytojų metodus. Netikslinga didinti stojančiųjų skaičių, jei kasmet iš aukštųjų mokyklų yra pašalinama vis daugiau studentų. Tai ypač aktualu tarptautiniams studentams, kuriems dėl kalbos ir kultūros barjerų kur kas sunkiau studijuoti ir tenka konkuruoti su studentais, kuriems dėstoma gimtąja kalba. Tinkami dėstytojų metodai šiai problemai spręsti galėtų būti: vidutinio darbo krūvio kaip etalono nustatymas ir modulių sudarymas remiantis šiomis gairėmis; ne visiems suprantamos akademinės kalbos, terminų eliminavimas, nuorodų į praktinės informacijos šaltinius naudojimas. Labai svarbus ir tiesioginių ryšių tarp dėstytojų ir studentų užmezgimas, darantis įtaką studijų kokybei. Deja, tenka pripažinti, kad ne visada dėstytojas yra pasirengęs priimti studentą su individualiais klausimais, o paskaitų metu tiesiog nepakanka laiko to padaryti. Tai daro įtaką studentų darbų kokybei ir įvertinimui, kuris gali tapti pašalinimo iš aukštojo mokslo institucijos priežastimi. Aukštojo mokslo įstatyme nurodoma, kad asmeniui, studijavusiam aukštojoje mokykloje pavienius dalykus arba dalykų ciklą, bet neišėjusiam kurios nors nuosekliųjų studijų pakopos visos programos, aukštosios mokyklos nustatyta tvarka išduodamas tai patvirtinantis pažymėjimas. Tik nuo aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime, būtų galima kalbėti apie aukštojo mokslo institucijos priklausau, ar bus pripažinti studento anksčiau išklaustyti moduliai, ar teks juos vėl kartoti. Jau išklaustyti modulių kartojimas gali sumažinti motyvaciją studijuoti, o tai veikia tiesiai studijų kokybę. Tik užtikrinus studentui palankią socialinę aplinką akademiniam gyvenime,

Konektikutas arteja prie Lietuvos (2)

Pabaiga. Pradžia Nr. 15.

**Mokslo Lietuvos pašneko-
vė – profesorė, medicinos dak-
tarė Dalia GIEDRIMIENĖ, Balti-
jos–Naujosios Anglijos plėtos
tinklo (Baltic–New England De-
velopment Network, Inc.) prezi-
dentė, gyvenanti Konektikuto
valstijoje.**

Jei ne sūnūs, gyventų Kaune

**Kuo Konektikuto valstija įdomi
mums, lietuviams?**

Prieš vykdami į Lietuvą buvome atitinkamai pasirengę, nes mūsų tikslas – kad šis vizitas virstų konkrečiais projektais. Konektikute yra labai daug stiprių mokslinių centrų, garsių universitetų. Vienas jų – Jeilio universitetas, kuriame dirba ir lietuvių: prof. Tomas Venclova, prof. Rimas Vaišnys ir dr. Elona Vaišnienė, dažnai su Lietuvos poetais bendraujantis dr. Jonas Zdanys. Pastarasis priklauso mūsų *Baltnet* organizacijai.

Netoli Konektikuto yra ypach garsus Masačusetso technologijos institutas ir Harvardo universitetas. Mano abu sūnūs jau pasirinko kardiologų profesiją, kaip ir mama. Dabar abu yra Harvardo medicinos mokyklos rezidentai, tad mums neblogai žinomi šie universitetai, jų mokymo programos ir kita.

**Ar sūnūms nebuvo kilę sunkumų,
kai iš Lietuvos mokyklos turėjo persio-
rientuoti prie amerikietiškos mokymo
sistemos?**

Vyriausias sūnūs jau buvo baigę vidurinę mokyklą (*middle School*), t. y. 8 klases, ir pradėjo iškart mokytis aukštojoje (*high School*), kuriai priklauso 9–12 klasės. Jaunėlis mokėsi 8-oje vidurinės mokyklos klasėje. Metai prieš mokslo pabaigą vienuoliktokas siunčia savo duomenis į universitetus, kuriuose pageidautų studijuoti. Paskutinius metus besimokantį moksleivį Amerikos universitetai kviečia pokalbiams, išsiaiškina norinčiojo studijuoti finansines galimybes, parengia finansinės pagalbos planą. Prieš gaudamas brandos atestatą kiekvienas moksleivis jau žino, kur gali būti priimtas studijuoti.

Tai labai gera sistema, nes moksleiviai nepatiria streso, su kuriuo susiduria Lietuvoje gimnazijas ir vidurines mokyklas baigiantys dvyliktojai.

Kai 1995–1996 m. JAV mokyklą baigė mano sūnūs, būtų buvę labai nelengva jiems stoti į bet kurią aukštąją mokyklą Lietuvoje. Būtų iškiles klausimas, kokias disciplinas jie išklause mokykloje, ar programos atitinka Lietuvos vidurinės mokyklos programą. Niekas nebūtų užtikrinęs, kad sūnūs Lietuvoje būtų įstoję į universitetą. Žodžiu, jie įstojo į JAV universitetus, ir tai sulaikė mūsų šeimą nuo grįžimo į Lietuvą. Beje, neatmetu galimybės grįžti ateityje.

Lietuvos švietimui reikia šviežio kraujo

**Pokalbio pradžioje užsiminėte,
kad į Lietuvą atvykote vedama
kelių tikslų.**



Rugpjūtį Pasaulio lietuvių bendruomenės Seimo ir kraštų pirmininkų posėdyje nagrinėjome ir švietimo klausimus. Esu šios bendruomenės valdybos narė, 2006 m. man labai daug tekdavo diskutuoti švietimo klausimais. Tikėjausi, kad gal man teks kuruoti švietimo reikalus bendruomenės valdyboje, bet buvau išrinkta rūpintis socialiniais reikalais, o švietimo klausimai atiteko Loretai Paulauskaitei, gyvenančiai Ispanijoje, kuriai ir anksčiau buvo artimos švietimo problemos.

**Ar įmanoma gyvenant Ispanijoje,
JAV ką nors pakeisti Lietuvos švie-
timo sistemoje?**

Neabejoju, kad nėra lengva, bet reikia siekti pokyčių. Apie tai nemažai esu diskutavusi su Vaiva Vėbraite, kuri yra dirbusi Lietuvos Prezidento Valdo Adamkaus patarėja, buvo švietimo ir mokslo viceministre. Mūsų nuomonės sutampa: labai svarbu įvertinti, kas švietimo srityje pažangaus padaryta užsienio šalyse ir tą patirtį pritaikyti Lietuvoje. Kai kitoje sistemoje nedirbė mėgina sukurti reformos kriterijus, naudotis užsienio patirtimi, tokios pastangos gali atrodyti pernelyg sudėtingos. Tačiau mums, susipažinusiems su JAV švietimo sistema, tai nesudaro ypatingų sunkumų.

**Jums nesudaro, bet Lietuvos švie-
timo srityje dirbantiesiems tie nauji
reikalavimai gali atrodyti nelogiški ir
net nepriimtini.**

Išties tai ir yra didžiausia problema, nes skirtingai atrodo tie patys dalykai vertinant iš Lietuvos ir kitų šalių pozicijų. Lietuvoje ministerijų sudarytos struktūros labai nepaslinkios, nes labai daug nurodymų, reglamentavimo. Tie patys kriterijai turi būti visur vienodai taikomi, nes veikiant lanksčiai būtų galima gauti optimalesnių rezultatų. Nenoras keisti įprastą sistemą, pritaikyti pasaulinę patirtį Lietuvoje dar labai stiprus. Sunku nugalėti tą nenorą. Man tai panašu į mūsų įkurtos organizacijos *Baltnet* veiklą: daug kas gali atrodyti labai sudėtinga ir neįveikiama. Tačiau gerai apgalvojus ir parengus veikimo planą, daugelį sunkumų pavyksta išspręsti. Atsivežėme amerikiečius, ir jie pamatė, kad Lietuvoje yra daug fizikų, kurie dirba panašiose srityse kaip ir JAV fizikai – Konektikute, Masačusetse, tad vieniems kitus suprasti nėra sunku. Lietuvos fizikams reikia vienokios ar kitokios aparatūros, o amerikiečiams reikia problemos suvokiančių ir jas spręsti mokerių veiklių darbuotojų. Atsiranda tarpusavio supratimas ir bendros veiklos galimybės. Tereikia susieti tą abipusį interesą, o tai mes ir stengiamės daryti.

Neabejoju, kad panašiai gali veikti ne tik fizikai, bet ir medikai, taip pat mūsų šalių švietimo sistemų darbuotojai. Visada naudinga perimti gerą patirtį ir ją prisitaikyti.

**Bet ar nesibaigs taip, kaip ligi šiol
ir vyko? Mūsų gambiausi fizikai pasi-
pustę padus išrūks į Konektikutą, o
Lietuvoje ir tų pačių neteksime. Kad
taip mūsų fizikams davus darbo pačio-
je Lietuvoje, o ne vilioti į Užatlantę?**

Mes būtent to ir siekiame. Norime, kad jie gautų užsakymų ir



Profesorė, medicinos daktarė Dalia Giedrimienė „Šekspsyro“ viešbutyje bendrauja su „Mokslo Lietuvos“ atstovu

juos vykdytų Lietuvoje. Ir kad užsieniečiai čia galėtų atvykti į konferencijas, seminarus, pasitarimus. Pagaliau juk ir telekonferencijas dabar galima rengti, tad ne visada būtina vieniems pas kitus važinėti. Tačiau labai svarbu rasti bendrus veiklos tikslus, sudaryti bendrus projektus, kurie naudingi abiem šalims.

Fantastiškų galimybių kraštas – ne jau Lietuva?

Lietuvoje matau didelę pažangą, jūs patys to nė nejauciote. Šalies viduje susiduriate su didele biurokratija, ir jos išties pernelyg daug, ji nepaprastai bjauri. Tiek bjauri, kad daugeliui atima bet koki entuziazmą veikti. Tačiau jeigu sugebi tą biurokratiją „pramušti“ arba apeiti, tai Lietuvoje atsiveria fantastiškos galimybės. Tokių galimybių nerasi niekur. Išvažiavau į JAV kupina optimizmo, nes buvau pakviesta dirbti universitete, bet įsitikinau, kad ten prasimušti labai sunku. Reikia labai didelės kompetencijos, nes nepaprastai didelė konkurencija, niekas neskuba tavęs pripažinti, visai nesvarbu, su kokiais garbės vardais ar moksliniais laipsniais atvyksi. Galiu tik pasidžiaugti, kad mano diplomai buvo priimti, įvertinti, bet už visa tai turi atidirbti, įrodyti savo kompetenciją. Niekas rankas ištiesęs tavęs Amerikoje nelaukia.

**Savo laimę siūlote mums kalti
Lietuvoje?**

Manau, jog šiandien savo norus įgyvendinti jauni ir gabūs žmonės galės pirmiausia Lietuvoje, o ne už-

sienioose. JAV šiuo metu pastebimi didelės ekonominės krizės požymiai, gana rimta ir politinė krizė. Tą tvirtinu iš savo pačios pastebėjimų. Neišspręstos įvairios tarptautinės problemos, nerimas apėmęs visuomenę, ir tai jau tapo kone socialiniu klausimu. Dabartinės JAV ekonominės sąlygos ir bendra psichologinė atmosfera nėra palankios lengvai įsikurti, ypač emigrantams. Reikia didesnio įdirbio ir paramos iš šalies. Man pasisekė, nes jaučiau didelę paramą iš kolegų amerikiečių. Sunku pasakyti, gal dirbdama Lietuvoje būčiau daugiau pasiekusi.

**Dar nespėjau paklausti, kur šiuo
metu dirbate? Ligi šiol vis kalbėjome
apie Jūsų visuomeninę veiklą.**

Turiu aukščiausią profesoriaus poziciją (*tenure*) privačiame katalikų universitete, dirbu keliose programose, taip pat medicinos mokykloje (*University of Connecticut School of Medicine*) dėstau kardiologiją ir atlieku klinikinį-mokslinį darbą. Hartfordo ligoninėje Aritmijų centre tęsiu mokslinį darbą elektrofiziologijos ir aritmijų srityje.

Amerikiečiai jau pastebi

**Dar rūpi sužinoti, kaip pagal
„Baltnet“ organizacijos programą
amerikiečius pažindinsite su mūsų
kaimynių Latvijos ir Estijos mokslo
bei verslo galimybėmis.**

Mūsų siekis labai rimtas, sieksime jį įgyvendinti kaip realų projektą. Norime, kad amerikiečiai į Baltijos valstybes žvelgtų kaip į tris skirtingus kraštus. Rugsėjį Konektikuto valstijoje rengsime *Baltijos*

dieną, kurios metu pristatysime savo organizacijos nariams, rėmėjams ir kitiems amerikiečiams Baltijos šalių galimybes. Pakviesime šių šalių ambasadorius ar bent konsulus, kad jie pristatytų savo šalių ekonomikos, kultūros galimybes, supažindintų su istorija. Pakviesime vietos lietuvių, latvių ir estų organizacijų vadovus, kad jie taip pat talkintų tame renginyje.

Norime, kad Baltijos kraštai būtų pristatyti kaip saugūs verslo plėtrai, lengvai pasiekiami ir iš Konektikuto sostinės Hartfordo oro uosto *Bradley*, kuris yra pusiaukelė tarp Niujorko ir Bostono. Pradėjus vykdyti skrydžius iš Hartfordo oro uosto į Amsterdamą, trumpėję kelionės laikas ne tik į Europą, bet ir į Baltijos šalis, nes nebereikia važiuoti į Niujorką ir gaišti eilėse.

Lietuva priartėjo prie Konektikuto?
Tikrai taip. Taip pat priartės Latvija ir Estija.

**Iš kur semiatės žinių apie Lietu-
vos mokslą?**

Daugiausia remiamės internete randama informacija, žinome, kokios prioritėtinės sritys ar mokslo kryptys, kaip plėtojama pramonė, kokios svarbiausios įmonės ir kokios šalys labiausiai domina užsienio investuotojus. Tą informaciją mes irgi platiname, laukiame, kas susidomės. Pradėjome nuo vienu projektų, vėliau pereisime prie kitų. Kol kas idėjų stygiaus nejauciame, teks į projektų vykdymą įtraukti vis daugiau žmonių. Stengiamės, kad tai būtų Naujosios Anglijos lietuviai, norime jiems sudaryti galimybę vykdyti mūsų bendrą misiją.

Esame Niujorke įsteigtos Amerikos–Lietuvos verslo tarybos nariai, palaikome ryšius. Žinome, kokius užsakymus gauna ši taryba, gavę užsakymus per *Baltnet*, kai kuriuos galėsime perduoti niujorkiečiams. Esame aptarę tokį bendradarbiavimą, pažįstame asmenis, kurie tai veiklai galėtų skirti daugiau laiko.

**Kaip „Baltnet“ organizacijos sie-
kius susisiekti su Pasaulio lietuvių ben-
druomenės, kuriai taip pat atstovau-
jate, veikla?**

Misija ta pati: pristatyti pasauliui Lietuvą, atstovauti ir tarnauti Lietuvai. Būnant Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos nare man labai svarbu žinoti, kaip mes atstovausime bendram tikslui užsienyje gyvenantiems lietuviams, kuo galim Lietuvai padėti ir kuo Lietuva gali padėti mums. Tik bendradarbiaudami galime ką nors pasiekti.

**Labai geras pagrindas konkrečia
veikla pagerinti tarptautinį Lietuvos
įvaizdį, įlieti šviežio kraujo į Lietuvos
bendradarbiavimą su išeivija.**

Man atrodo, kad mūsų tikslai kilnūs, jokio pelno ar naudos sau iš tos veiklos nesiekiamo.

**Didžiausias pelnas – pasitenkini-
mas savo ir bendraminčių veikla. To
ir leiskite Jums palinkėti.**

Pasitenkinimą jaučiame. Amerikiečiai mus jau pastebi ir atskiria, o taip yra dėl to, kad atstovaujame Baltijos kraštų interesams. Kas gali būti geresnio ir garbingesnio.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 7 p.

projektų aplinką. Sėkmingam verslo plėtojimui turi įtakos palankus politinis klimatas tarp šalių. Tai tiesioginis ryšys. Kai mano draugai Ukrainoje mato gerus mūsų valstybių santykius, jie daug užtikrinčiau imasi plėtoti verslą, kuris mums abipusiai naudingas.

Bet neįau nekyla jokių sunkumų? Tuo būtų sunku patikėti?

Problemų yra ir bus ateityje. Apie Lietuvos problemas nekalbėsiu, bet pasakysiu, kokie sunkumai iškylo Ukrainoje. Didelė kliūtis sėkmingai plėtoti verslą – valdininkų lėtapėdiškumas, nesugebėjimas greitai spręsti problemas. Ne paslaptis, kad esama ir korupcijos. Verslininkas ateina į valdišką įstaigą, o ten valdininkas jam žiūri į akis ir klausia: „O verslo planą ar turi?“ Deja, ne toks jau retas atvejis, nors gal ir ne sistema. Tėnka su tuo kovoti.

Tie Lietuvos investuotojai, kurie daug metų dirba Ukrainoje, žino, kaip reikia dirbti ir greitinti darbus. Ne visai pasisekė įgyvendinti bendrovės *Hammerinvest* projektą Kijeve. Bet šiai bendrovei labai sėkmingai pavyko pastatyti savo objektą Odesoje. Per *Mokslo Lietuvą* norėčiau kreiptis į Lietuvos verslininkus ir investuotojus: Kijevas – puiku, bet prašome nepamiršti ir tokių mūsų milijoninių miestų kaip Doneckas, Charkovas, Dnepropetrovskas, Odesa, antrąjį „kvėpavimą“ dabar įgyja Sevastopolis. Ten dabar reikia diegti savo naujus projektus.

Mums Sevastopolis – karinio jūrų laivyno dislokavimo simbolis.

Prezidentui V. Adamkui mes aprodėme buvusių Sovietų Sąjungos povandeninių laivų bazę Sevastopolyje. Ten yra požeminės katakombos, kur iš jūros vienu metu galėjo iplaukti net šeši povandeniniai laivai. Jie ten galėjo slėptis ir nuo branduolinio sprogimo. Gigantiškų užmojų statiniai. Dabar visa tai yra Ukrainos Centrinio ginkluotųjų pajėgų muziejaus filialas.

Taigi nuoširdžiai patarčiau Lietuvos verslui skverbtis būtent į kitus Ukrainos miestus, o ne vien į sostinę. Lapkričio mėn. Donecke numatome surengti Ukrainos–Lietuvos tarpvalstybinę mišrios komisijos eilinį posėdį, ten apie tai ir kalbėsime.

Siūlote veikti pakankamai sudėtingame Ukrainos regione?

Prezidentas V. Adamkus nepabūgo šio, kaip sakote, sudėtingo regiono ir pernai lapkričio mėn. valstybinio vizito metu Donecke praleido daugiau kaip pusantros paros. Galima tik džiaugtis to vizito rezultatais. Tada Lietuvos valstybės vadovas lankėsi Kijeve, mano gimtajame Lucke ir Donecke. Beje, šių metų balandžio mėn., kai Ukrainoje lankėsi Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, viena vizito diena buvo skirta Odesai ir Iljičiovskui. Lietuvos Ministras Pirmininkas ir jį lydėję verslininkai susipažino su šio prie Juodosios jūros esančio regiono galimybėmis.

Kartais radikalumas praverčia ir ginantis

Vadinasi, procesas, apie kurį Jūs kalbėjote, juda ir politiniu, ir ekonominiu lygmeniu.

Būtent, o mūsų politikų, užduotis ir yra sudaryti verslui palankią aplinką. Tada ir ekonomikos augimo skaičiai bus naudingi mūsų valstybėms. Galiu paminėti, kad pirmą šių metų pusmetį Ukrainos eksportas į Lietuvą padidėjo 42 proc., o Lietuvos

eksportas į Ukrainą išaugo 38 proc. Skaičiai didėja.

Ukraina pasiryžusi įsivežti vis didesnę kiekį geros kokybės benzino iš *Mažeikių naftos*, nes mūsų verslininkai savo automobilius nori užpildyti ne bet kokiais degalais. Degalinių tinkas *Paralelj* – tai bendra Ukrainos–Lietuvos įmonė, kuri prekiauja Mažeikių benzinu. Be abejonės, ji plėtos savo veiklą.

Jei taip, tai Ukrainos parama Lietuvai, siekiant apsirūpinti energetiniais šaltiniais, būtų labai pageidautina.

Apie tai ir kalbėsime spalio 10–

svarbą, aš atsakiau, kad dabar supranta. Ukrainos atsakomosios priemonės buvo griežtos, bet tai buvo pamoka visiems, taip pat Europos Sąjungai. Didžioji Europos politika ir verslininkai visai kitaip ėmė vertinti mums visiems kylančias energetikos problemas. Pernelyg ramus ir geras gyvenimas gali užliūliuoti, todėl tam tikri sukrėtimai socialiai Europai taip pat kartais gali būti naudingi. Ukrainos pavyzdys praktiškai parodė, kas gali būti Europos energetikai, jeigu įvyktų krizė.

nepaisyti, kaip ir bet kurių kitų valstybių interesų. Bet kažkodėl apie tai pamirštama. Mes norime vieno: kad su energetinius išteklius transportuojančiomis šalimis būtų bendraujama kaip su lygiaverčiais ekonominio gyvenimo partneriais. Ir mes pasirengę sąžiningai bendradarbiauti, bet logikos reikia laikytis ir mūsų partneriams. Daugiau jokių problemų nematau, tik logikos problemą. Kitą valstybę klupdyti ant kelių ir diktuoti tik savo sąlygas – to Ukraina daryti neleis.



Minint Ukrainos nepriklausomybės dieną: Ukrainos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Borisas Klimčiukas (antras iš kairės), Nacionalinio Ivano Franko ir Šiaulių universitetų mokslo darbuotoja dr. Aldona Vasiliauskienė, Vilniaus ukrainiečių bendrijos narys Ruslanas Skrobač, bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė, bendrijos narys Vasilijus Kapkanas, Ukrainos ambasados kultūros atašė Olena Parysh, ambasadoriaus žmona Svitlana Klimčiuk, istorikas dr. Juozas Banionis, monsinjoras Alfonsas Svarinskas ir Vilniaus Švč. Trejybės Rytų apeigų katalikų bažnyčios klebonas tėvas Pavlo Jachimec OSBM

Politikos greitkelyje



Verchovinoje Ivano Franko 150-ųjų gimimo metinių kongreso (2006 m.) dalyviams buvo suvaidintos guculų vestuvės

11 d. Vilniuje, kai vyks viršūnių susitikimas. Visi projektai, kuriuos čia prisiminėme – mūsų bendro darbo projektai.

Ar viršūnių pasitarime Vilniuje dalyvaus Rusijos atstovai?

Kiek man žinoma, kvietimas buvo išgirstas. Tačiau ar Rusija dalyvaus, o jei ir dalyvaus, tai koku lygmeniu, šiandien man sunku pasakyti.

Prieš kelerius metus, kai Rusija staiga pakėlė Ukrainai tiekiamą gamtinių dujų kainą, o paskui staigiai sumažino dujų tiekimą, Ukraina ėmėsi labai radikalių priemonių. Kaip šiandien, jau iš tam tikro laiko perspektyvos Ukrainoje vertinamas tas atsakas?

Kai Jūs manęs paklausėte, ar Europa supranta energetikos problemas

Energijos išteklių transportavimo svarba

Globaliajame pasaulyje nelieta vienos šalies problemoms, tai visuotinės problemos.

Žinoma. Kartais sąmoningai nutytilima tranzito problema. Deklaruojama, kad yra naftą ir gamtines dujas išgaunančios valstybės ir šiuos energetinius išteklius vartojančios šalys. Bet juk taip pat yra šalių, per kurių teritoriją nafta ir dujos transportuojamos.

O tai yra to paties proceso ir ekonominio gyvenimo dalyvės.

Visiškai realaus ir būtino proceso dalyvės, kurių interesų negalima

Dar noriu priminti ir pabrėžti, kad per Ukrainos teritoriją nutiesti naftotiekiai ir dujotiekiai yra Ukrainos valstybės, o ne kokių nors kitų valstybių ar ūkinių subjektų nuosavybė. Mes nepasidavėme spaudimui įkeisti savo vamzdynus už naftos ir dujų kainų lengvatą.

Ta pati nuosavybės forma galiotų ir būsimųjų naftotiekių ir dujotiekių magistralėms, dėl kurių bus deramasi Vilniaus viršūnių susitikime spalio mėn.?

Čia norėčiau pabrėžti, kad tiesiant naftotiekį Odesa–Brodai–Plockas, dėl kurio projekto deramasi, gali būti įvairios kitų valstybių dalyvavimo šiame projekte formos. Jau įkurta tarptautinė organizacija *Sarmatija*, kuri toliau plėtoja šį projektą.

Lietuva jau išreiškė pageidavimą dalyvauti projekte.

Ar Kazachstanas dalyvaus šiame projekte?

Kazachstano dalyvavimas būtų labai svarbus, jei norime nutiesti alternatyvią vamzdyno atšaką. Turėkime galvoje, kad Baku–Džeichano vamzdynas jau bus užpildytas 2008 m. viduryje, nes Azerbaidžane naftos gavyba labai sparčiai didėja. Azerbaidžanas sėkmingai naudoja tarptautinėmis investicijomis.

Kaip matome, Žemės energetiniai ištekliai ir jų įsisavinimas bei transportavimas – labai svarbi šiandieninio tarptautinio ekonominio gyvenimo dėdama. Vamzdynas Odesa–Brodai–Plockas bus užpildytas nafta. Noriu tikėti, kad tai bus ir Kazachstano nafta. Jei pavyktų užsitikrinti Kazachstano naftą, šis projektas būtų sėkmingesnis ir greičiau pajudėtų. Manau, jog ir kazachai vis geriau šitai supranta. Energijos šaltinių tiekimo o alternatyva visada sveikintinas dalykas. Apie tai bus kalbama Vilniuje.

Palaiiko Gruziją

Gerbiamasis Ambasadoriau, tikriausiai sutiksėte, kad ir geriausi ekonominiai projektai gali būti sėkmingai įgyvendinami tik politinio stabilumo ir atskirų valstybių saugumo sąlygomis. Todėl mums visiems labai svarbus Kaukazo ir ypač Pietų Kaukazo regionų stabilumas. Kokia yra Ukrainos pozicija vertinant įtemptus Gruzijos ir Rusijos santykius?

Vienareikšmiškai palaikome Gruziją. Nežaidžiame dvigubų žaidimų. Rugsėjo 13–14 d. Vilniuje vyks Gruziją remiančių šalių pasitarimas. Ukrainai atstovaus užsienio reikalų ministro pirmasis pavaduotojas Volodymyras Khandogis. Kaip tik dabar rengiamės jo atvykimui į Vilnių. **(Redakcijos pastaba: šis pokalbis su Ambasadoriumi Borisu Klimčiuku vyko rugsėjo 5 d., pasirengimo minėtam susitikimui Vilniuje metu.)**

Tikriausiai būtų galima pasakyti, kad palaikydami Gruziją kartu siekiame užtikrinti stabilumą labai svarbiame pasaulio regione, giname ir demokratijos tradiciją.

Plačiąja prasme – taip. Palaikyti Gruziją Ukrainai nėra koks nors merkantilinis interesas, nes tai demokratijos užtikrinimas šiandienos pasaulyje.

Neseni praejusio pavasario įvykiai Estijoje parodė, kad Rusija nesitaikstys su pozicijų praradimu Baltijos valstybėse. Įtampai eskaluoti tinka įvairios dingstys, o pasaulio politikoje tai nėra jokia naujovė. Kokia šiuo požiūriu yra Ukrainos pozicija?

Mes įdėmiai stebėjome įvykius Estijoje. Mano nuomone, paminklo žuvusiems kariams perkėlimas iš miesto centro į kapines yra normalus dalykas. Jeigu Talino miesto valdžia nusprendė, kad taip bus geriau, tai yra teisėtas sprendimas.

Tuo labiau, kad Estijos valstybė su visa derama pagarba perlaidojo žuvusiųjų palaikus, perkėlė ir miesto centre stovėjusį memorialinį paminklą. Dviejų žuvusių karių palaikai su pagalba buvo perkelti į Ukrainą, nes to pageidavo žuvusiųjų palikuonys. Esame dėkingi Estijos vyriausybei už pagalbą, palaikų ekshumaciją ir perkėlimą į Ukrainą. Jokių problemų neiškilo, priešingai, viskas vyko labai civilizuotai. Negalima politikuoti prie žmonių palaikų. Galiu suprasti, kad tie žuvusieji karo metu sąlygomis buvo laidojami visur – aikštėse, skveruose, bet mūsų dienomis palaidotųjų rmties vieta turi būti kapinėse.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas





KOPLYTELĖ, KOPLYTSTULPIS, STOGASTULPIS

Jonas KLIMAVIČIUS

„Labai įširdo I. Končius spaudoje aptikęs žodį koplytstulpis. Kas jį taip suerzino? Girdi, tai tarybinis pavadinimas, niekur tautoje nevertas, o žemaičius net įžeidžiantis žodis. Kaip galima tokį švelnų daiktą – koplytelę – vadinti tokiu netikusiu ir stačiokišku žodžiu – koplytstulpis!“

Mokslo Lietuva, 2007 m.
Nr. 12.

Jautrumas žodžiui gerai, jei nevirsta alergija. Yra du skirtingi dalykai – ir koplytelė, ir koplytstulpis. Sovietų tikrai bandyta koplytelę patumti į šalį, bet nebuvo įmanoma visai nukišti.

Koplyčių randame jau Konstantino Sirvydo pirmajame žodyne (apie 1620 m.). Jau Vinco Kudirkos vartota ir koplyčėlė. *Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje* pateikta tik koplytstulpiai (ir paveiksle – tik jie), nors straipsnyje yra ir koplytelė: „viršūnėje įtaisyta [...] koplytelė (kai kada kelios koplytelės)“ (t. 6, 1980). Akademiniam *Lietuvių kalbos žodyne* į žodžio koplyčia straipsnį įglausta koplytelė – „ant stulpo ar prie medžio pritvirtinta stoginė su kurio nors šventojo figūra (t. 6, 1962). Koplytstulpis čia nuo jos neskiriamas – žr. koplyčia 2, iliustruojamas sakiniu: *Didelės globos reikalauja ir liaudies antkapiniai paminklai, kryžiai, koplytstulpiai, koplytelės, kurias sukūrė pati liaudis*. Taigi sakinyje rodo, kad yra du daiktai – koplytstulpis ir koplytelė. Sakinys imtas iš *Tiesos*, bet rašytas ne bolševiko. O toliau reikalai taisėsi – *Tarybų Lietuvos enciklopedijoje* jau yra ir koplytelės – [...] turintys miniatiūrinės bažnyčios, varpinės ar namo prieangio pavidalą“ „ant akmenų ar plytų mūro pamatų“, o „kai kurios (0,5 m aukščio) kabinamos prie medžių kamieno [...] arba prie pastatų sienų“, ir koplytstulpiai – paminklai, „turintys medinį, kai kada mūrinį stiebą, kurio „viršūnėje įtaisyta [...] koplytelė (kai kada dvi, retai trys koplytelės)“ (t. 2, 1986). *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* yra porūšis – kabinamosios koplytelės (t. 10, 2006).

Kalbininkai niekada nekėlė abejonių dėl žodžio koplytstulpis taisyklingumo ar tikslumo. Bet jei prieš jį užsimota, galima paklausti, ar nebuvo kitų įvar-

dijimo galimybių – jei yra kabina-moji koplytelė, gal galėtų būti ir čia įvardijama žodžių junginiu? Koplytelė ant sienos, tarkim, galėtų būti sieninė koplytelė (plg. sieninis laikrodis, sieninis kalendorius). Bet koplytelė prie medžio – negi medinė, turinti pamatą – negi pamatinė, tai ir ant stulpo – vargu ar stulpinė koplytelė. 50 metų – dvi kartos, taigi koplytstulpis jau turi pakankamą vartosenos tradiciją.

Neaiškesnis stogastulpis – „liaudies ornamentais papuoštas dengtas stulpas su šventųjų statulėlėmis ir kryžiais“ (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 1972). Terminu motyvavime nėra svarbiausių dalykų, tik tarsi bereikšmis, grynas „stulpas su stogu“. Žinoma, čia stulpas yra ne koks ūkinis, o mena senovinį paminklinį-antkapinį stulpą, tačiau net žodynuose ir enciklopedijose tai nepasakyta, kai kur stogastulpiai skiriami ne prie paminklinės, o tik prie smulkiosios architektūros. Sovietmečiu stogastulpis iš tikrųjų liaudies menininkų (ir užsakovų!) supasaulietintas – kryžius su saule verstas saule be kryžiaus arba saule vietoj stogo, vainiku, pumpuru, vietoj šventųjų atsirado mitinės būtybės, karaliai, varpai, varpininkai, dūdininkai, kanklininkės... (1975 m. Čiurlionio kelias, Varėna–Druskininkai). Imtas keisti ir tikro senovinio stogastulpio vertinimas – esą simboliškai vaizdavo gyvybės medį, jungiantį dangų su žeme (*Lietuvių kalbos žodynas*, t. 13, 1984; sakinyje iš periodinės spaudos), kryžiai nebeminimi, statulėlės jau nebe šventųjų, o „šventųjų“ (*Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 2, 1968, p. 191), paskui neliko nei tokių, nei anokių – tik skulptūros (*Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4, 1988), galiausiai – tik paprastas stulpas su gražiu stogu: stogastulpis – „stulpas su ornamentuotu stogeliu ar dviem trim stogeliais (ankstyvasis koplytstulpių pavidalas)“ (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 1993)...

Jeigu ir toliau skirtųsi – tikrasis kulto ir pasaulietinis vaizduojamosios ar net dekoratyvinės dailės stogastulpis, gali prireikti ir atskirų terminų ar apibūdinimo žodžių: paminklastulpis – kryžistulpis ar švent(a)stulpis ir gal koks vaizdas-tulpis ar dailiastulpis.

Socialinė dimensija Lietuvoje ir Europoje (1)

Atkelta iš 11 p.

Pagrindinės diskusijos Europoje šiandien vyksta dėl didžiulės Europos studentų socialines nelygybės nuo Šiaurės iki Pietų, nuo Vakarų iki Rytų Europos šalių. Šių diskusijų metu mėginama spręsti pagrindinius aukštojo mokslo prieinamumo, stipendijų ir paskolų sistemų, studentų mobilumo, mokesčių už mokslą ir kitus klausimus, kurių sprendimas užtikrina studijų kokybę.

Kalbant apie aukštojo mokslo prieinamumą reikėtų paminėti, kad siekdamas aukštojo išsilavinimo moterys Europoje lenkia vyrus. Proporcija tarp į aukštojo mokslo instituciją stojančių moterų ir vyrų yra panaši beveik visose šalyse. Pagal Europos Aukštojo Mokslo Informacijos Sistemos (*Higher Education Information System*, HIS) parengtos ataskaitos *Eurostudent Report 2005* duomenis Prancūzijoje šis skirtumas yra 15 proc., Ispanijoje – 11 proc., Airijoje – 9 proc., Vokietijoje ir Austri-

joje šis skirtumas mažesnis – atitinkamai 2 proc. ir 3 proc. moterų skaičius pagrindinėse bakalauro studijose didesnis negu vyrų. Reikia paminėti, kad Olandijoje yra geriausiai subalansuotas vyrų ir moterų, siekiančių aukštojo mokslo, skaičius (moterų 1 proc. daugiau). Konkretų duomenų, kodėl šie skirtumai egzistuoja ir varijuoja, nėra, tai priklauso nuo kultūros ir aukštojo mokslo sistemos kiekvienoje šalyje.

Bus daugiau

EKSPEDICIJA PRIE GRENLANDIJOS LEDYNŲ (2)



Valadoto Kazakausko nuotrauka

Prieledyninio ežero idilija netoli Raselo ledyno

Pradžia Nr. 15.

Prof. habil dr. Valentinas
BALTRŪNAS

Pažintis su kontinentinio ledyno šalimi Grenlandija prasidėjo dar lėktuve, kai iš vienuolikos kilometrų aukščio pamatėme rytinę salos kalnuotą pakrantę, kuri netrukus paniro po stora ledo danga. Tai vienur, tai kitur iš po ledo kyšojo palaidotų kalnų viršukalnės, kurios vakarų kryptimi vis mažėjo ir mažėjo. Beveik ties poliariniu ratu (speigračiu) skrendant virš kelių kilometrų storio ledyninio skydo matėsi begalinė ledo dykuma, suežėjusi gausiais lūžiais, liudijančiais didelę įtampą ledo dangoje ir jos dinamiką. Artėjant prie ledyninio skydo vakarinio pakraščio kai kur pamatėme prabėgusios vasaros požymių – išdriekusių seklių žydros spalvos ežerų. Vakariniame ledyninio skydo pakraštėje ledo šarvas gana staigiai žemėja ir plonėja, susiskaidydamas į gausius įvairios konfigūracijos ledyninius liežuvius, tarp kurių ir mūsų pirmasis tyrimo objektas – Raselo ledynas. Dar už kelių dešimčių kilometrų leidžiamės Kangerlusuako orouoste, kuris dar neseniai buvo JAV karine baze.

Kaip ir praėjusiais metais, mus pasitiko Danijos Poliarinio centro Kangerlusuako tarptautinės mokslo paramos (*Kangerlussuaq International Science Support*, KISS) bazės vadovas Basas Vengtoftas (Basse

Vaengtoft). Po pusvalandžio, jau išsikrovę savo krovinį bazėje, pradėdame įsikūrimo darbus ir mums būtino automobilio paieškas. Kitą dieną, pasiėmę dalį krovinio (palapinės, miegmaišius, ledkirčius, virves, bandinių maišus ir pan.), visureigiu kalnų keliukais pajudėjome Grenlandijos ledyninio skydo link. Skersai keliukų gurgiantys sraunūs upokšniai, pakelėse tyvuliuojantys ežerai, už jų ir tarp jų stūksantys pusės kilometro aukščio kalnai, dešinėje likęs mus dominantis Raselo ledynas ekspediciono naujokams padarė didelį įspūdį. O kartą jau buvusiųjų (V. Baltrūno ir P. Šinkūno) akys šiose vietose įdėmiai varstė Raselo ledyno pakraštį, dažnai atitvertą nuo žiūrovų aukštais moreniniais gūbriais, srauniomis tirpsmo vandenų upėmis ir prieledyniniais ežerais. Juk reikės prie šio „nenuoramom“ prireikti, surasti ledyno apatinėje (bazalinėje) dalyje didesnes atodangas, jose paimti moreningo ledo mėginius laboratoriniams tyrimams ir atlikti kitus bandymus.

Beveik privažiavę ledyninį skydą, savotiškame „kampe“ tarp Raselo ir Isunguatos ledyninių liežuvių, lipame iš automobilio ir toliau kulniuojame per ledyno paliktas morenines sąvartas pėsčiomis. Įspūdis toks, tarsi eitume per milžinišką apleistą žvyro karjerą: vandeniui užpiltos daubos, įvairiausių formų kalvos, pylimai, keteros, kurių viduje kai kur švyti dar neištirpęs ledas. Reikia manyti, kad nykstant ledynui

Lietuvoje kraštovaizdis buvo panašus.

Štai mes ir ant didžiojo ledyninio skydo! Dar kelis kilometrus jo banguotu ir kauburiuotu, gausių upelių išraižytu paviršiumi kyla-me aukštyn.

Numatyti bent kelių krypčių tyrimo darbai. Bene pagrindinis, dar pernai pradėtas – tai bazalinio ledo moreningos (nuotrupinės) medžiagos, iš kurios vėliau susidaro Lietuvoje plačiai paplitusi tanki dugninė morena, ypatumai. Dėmesio laukia ledyno ir jo tirpsmo vandenų suklostytos nuosėdos, jų paliktos reljefo formos, kartais labai panašios į mūsų Lietuvos. Pirmasis atidus tyrimo objektas – Raselo ledyno galas, kur palei sraunios upės pakrantę atsidendia ledyno bazalinis ledas. Tenka dėtis šalms, autis guminiiais batais, darbuotis ledkirčiu ir kirvuku, kol iš akmeningo ledo prikajame pusmaišį tirpstančios medžiagos tyrimams. Tą dieną tyrinėtojų brigada užteko sveikatos paimti tik septynis mėginius. Vakarojimas prie laužo dundancio ledyno pašonėje, vėsoka naktis (buvo beveik šalna) ir vėl darbas kitą dieną. Prieš akis dar visa savaitė tokio malonumo. Be abejo, dairėmės po kalnus ir stačias ledyno sienas, pasisekė nufotografuoti gražuolius elnius ir susimasčiusius avijaučius prieledyninėje tundroje. Ekspedicija įsi-bėgėjo.

Bus daugiau

JUODOJE JŪROJE SUTRIKDYTA EKOSISTEMA: VIETOJ ŽUVŲ – MEDŪZOS



Žvejyba tralais

Britų Aplinkos, žūklės ir vandens kultūros mokslinio centro mokslininkų grupė nustatė, kad per pastaruosius 50 metų Juodojoje jūroje mažiausiai perpus sumažėjo plėšriųjų žuvų išteklių, ir dėl to radikaliai pasikeitė šios jūros ekosistema.

Septintojo dešimtmečio pradžioje sparčiai nyko delfinų (1950–1960 m. jie aktyviai medžioti), didelių plėšriųjų žuvų – skumbrių ir tunų – išteklių. Todėl padidėjo smulkių žuvų – kilkių ir ančiuvų – populiacijos. Žvejai su tuo susitaikė ir pradėjo žvejoti smulkia žuvį. Tačiau pastarąjį dešimtmetį jūroje neliko ir jos. Taip pat pastebėta, kad Juodojoje jūroje atsirado labai daug medūzų, mokslininkams žinomų lotyniškai *Mnemiopsis leidyi* pavadinimu. Anksčiau Juodojoje jūroje šių medūzų apskritai nebuvo. Mokslininkai mano, kad jos galėjo į jūros vandenį patekti iš žvejybinių laivų balastinių cisternų.

2005 m. Europos aplinkos apsaugos agentūra savo ataskaitoje pažymėjo, kad kartais šios medūzos jau sudaro 90 proc. visų Juodosios jūros organizmų gyvosios masės. Kodėl taip yra? Anksčiau manyta, kad medūzos tiesiog išstūmė žuvį. Tačiau britų tyrinėtojai priėjo išvadą, jog dėl žuvies išnykimo kalte turi prisiimti žmogus, o medūzos tiesiog užpildė atsilaisvinusią ekologinę nišą.



Juodojoje jūroje beveik visai išnyko delfinai

„Jeigu dėl stambių žuvų išgaudymo išbalansuojama jautri ekosistemos pusiausvyra, neišvengiami didžiuliai pokyčiai“, – sakė mokslininkų grupės vadovas Džordžas Daskalovas (George Daskalov). Sutrikus pusiausvyrai, atsirado daugiau planktono ir medūzų. Jo nuomone, be pražūtingos žuvininkystės pramonės atstovų veiklos medūzos negalėjo taip smarkiai išplisti, o tuo labiau išstumti iš ekosistemos žuvis. „Žuvis prisitaikiusios gyventi tokioje aplinkoje, kurioje nėra labai daug planktono, o medūzoms aktyviam dauginimuisi kaip tik reikia daugiau planktono“, – aiškina Dž. Daskalovas.

Pastaruoju metu, atsidūrus akivaizdžios grėsmės akivaizdoje, besaikė žvejyba pristabdyta, tačiau, Dž. Daskalovo nuomone, norint atkurti darnią ekosistemą, to nepakanka. Tai, kas įvyko Juodojoje jūroje – iškalbingas pavyzdys, kur gali nuvesti plėšrūniškasis ir besaikis jūros išteklių naudojimas. Dž. Daskalovas sakė: „Būtina suvokti, kad pramoninė žvejyba ne tik mažina natūralius žuvų išteklius, bet ir keičia visą ekosistemą. Žinant, kad pasauliniu mastu žuvų išteklių sparčiai mažėja, dėl užterštumo traukiasi jų paplitimo teritorijos, reikia stengtis atkurti jūrų ekosistemas, nes greitai gali būti per vėlu.“

Proceedings of the National Academy of Sciences



Medūzos „Mnemiopsis leidyi“ Juodosios jūros ekosistemoje užima kilkių vietą

VYRAI KALBA TIEK PAT, KIEK IR MOTERYS



Arizonos universiteto nuotr.

Arizonos universiteto psichologas Matijas Melas tyrė, ar tikrai moterys yra gerokai šnekėsnės negu vyrai

Stereotipas apie plepias merginas ir tylenius vaikus subyrėjo į dulkes. Po atlikto tyrimo tiksliai suskaičiuoti vyrų ir moterų ištartus žodžius paaiškėjo, kad abiejų lyčių atstovai kalba tiek pat.

T y r ė j ū grupė, vadovaujama Ari-

zonos (JAV) universiteto psichologo Matijo Melo (Matthias Mehl), atliko eksperimentą. Jie įmontavo mikrofonus 396 koledžo studentams, tada surinko 2–10 dienų jų pokalbius ir suskaičiavo, kiek žodžių per dieną jie pasakė.

Gauti tyrimo rezultatai apstulbino: moterys per dieną ištarė vidutiniškai 16 215, vyrai – 15 669 žodžius. Skirtumas – 546 žodžiai, statistiškai nėra reikšmingas, teigė tyrinėtojai. „Kas tai yra 500 žodžių, palyginus juos su 45 tūkst. žodžių, kuriuos per kitą eksperimentą ištarė daugiausiai kalbantis žmogus“, – sakė M. Melas.

Tyrimai su viena studentų grupe buvo pradėti dar 1998 m., dvi grupės tirtos 2001 m., dar dvi – 2003 m. ir paskutinė grupė – 2004 me-

tais. Į vieną iš 2003 m. tirtų grupių buvo įtrauktas 51 Meksikos studentas, likusieji eksperimento dalyviai – iš JAV. Studentams buvo įmontuoti nekrinantys į akį garso įrašymo prietaisai, kurie fiksavo jų pokalbius. Studentai nežinojo, kada šie įrašantys prietaisai būdavo įjungiami. Iš gautų įrašų buvo suskaičiuotas bendras žodžių, ištartų per dieną, skaičius. Šesiu tirtų grupių tyrimo rezultatai: pirmose trijose grupėse moterys pasakė daugiau žodžių per dieną, kitose trijose – vyrai.

Teksaso (JAV) universiteto psichologijos departamento vadovas Džeimsas Penebeikeris (Jeimes Pennebaker) sakė: „Atlikti tyrimą paskatino vieno žurnalo straipsnis, kuriame buvo tvirtinama, kad moterys pasako vidutiniškai apie 20 tūkst., o vyrai – apie 7 tūkst. žodžių per dieną.“ Jo nuomone, jeigu kada nors ir būtų užfiksuotas toks didžiulis skirtumas, tyrėjai apie jį tikrai žinotų.

Šie skaičiai – 20 tūkst. ir 7 tūkst. – buvo fiksuojami populiariausiose knygose ar žurnaluose daugelį metų. Bet tyrėjas negalėjo rasti nors kokio tyrimo, patvirtinančio šiuos skaičius. „Nors dauguma žmonių tiki, kad moterys yra šnekėsnės, o vyrai – tylėsni, tačiau šią tiesą patvirtinančių mokslinių studijų iki šiol nėra“, – teigia Dž. Penebeikeris.

Tiesa, M. Melas tvirtina, kad vieną tyrimą pavyko aptikti. Gauta išvada skelbė: vyrai šneka gerokai daugiau! Taigi teorija, kad moterys per dieną pasako beveik 3 kartus daugiau žodžių negu vyrai – tėra mitas.

The Times

LIEKNĖJIMO TABLETĖS GALI PASTŪMĖTI Į SAVIŽUDYBĘ

Populiarios lieknėjimo tabletės, kurių veiklioji medžiaga rimonabantas mažina apetitą ir slopina alkį, jau uždraustos JAV, nes išsiaiškinta, kad šis medikamentas gali pastūmėti į savižudybę. Tačiau Europos Sąjungoje rimonabantą leista parduoti dar praeitą vasarą kaip veiksmingą priemonę, padedantį numesti svorio.

Neseniai JAV Maisto ir vaistų administracija balsavo, kad rimonabantas būtų uždraustas, nes jo gamintojas *Sanofi-Aventis* nesugebėjo įrodyti, jog preparatą vartoti saugu.

Ekspertai išnagrinėjo šį medikamentą vartojusių ligos istorijas ir nustatė, kad rimonabanto vartojimo metu pacientams dažnai kildavo minčių apie savižudybę. Be to, apie pasitraukimą iš gyvenimo mąstydavo ir tie žmonės, kurie anksčiau nebuvo linkę į depresiją.

JAV Maisto ir vaistų administracija taip pat nustatė, kad viršsvorio turintys žmonės ir taip gana dažnai puola į depresiją ir galvoja apie savižudybę, tad labai pavojinga šią riziką didinti vartojant minėtus vaistus. Kitas mokslininkų tyrimas parodė, kad savanoriai, kurie kasdien išgerdavo po 20 mg rimonabanto, ėmė skųstis nemiga, juos kankino nerimas ir panikos priepuoliai, o tie, kurie gaudavo placebo tablečių, nieko panašaus nepatyrė.



Rimonabantas skatina depresiją

Rimonabantas buvo sukurtas remiantis marichuanos poveikiu organizmui. Šio medikamento veikimas pagrįstas tuo, kad blokuojamos galvos smegenų receptorių grupės, atsakančios už maisto suvartojimo reguliavimą ir padedančios organizmui perdirbti cukrų bei riebalus. Kaip teigiama, šis preparatas skirtas viršsvorio turintiems žmonėms, kuriems yra didesnė rizika susirgti diabetu ar širdies ir kraujagyslių ligomis. Europos rinką jis pasiekia pavadinimu *Acomplia*.

Jau tyrimų metu išaiškėjo, jog dažnai pacientus, vartojančius rimonabantą, kamavo šleikštulys ir viršutinių kvėpavimo takų infekcijos, nuotaikų kaita, nerimas, depresija, miego sutrikimai. Paskutiniuose medikų simpoziumuose į šiuos nuogaštavimus dar nebuvo pateikta atsakymų. Todėl nenuostabu, kad JAV Maisto ir vaistų administracija kelis kartus atidėjo šio medikamento įteisinimą.

Tačiau, kaip jau minėta, Europos Sąjungoje rimonabantas įteisintas, Jungtinėje Karalystėje, pavyzdžiui, jį jau vartoja 37 tūkst. žmonių. Taigi *Acomplia* gali greitai pasirodyti ir Lietuvoje.

Europos institucijos, atsakingos už medikamentų įteisinimą, dar kartą svarstys, ar šis preparatas iš tiesų žmogui atneš daugiau naudos negu žalos.

BBC

NIŪRI EUROPOS JŪRŲ ATEITIS

Mokslininkų teigimu, pastarieji dešimtmečiai Europos jūroms – ne pats geriausias metas. Dėl sparčios pajūrio regionų plėtros, intensyvios žvejybos ir žemės ūkio taršos pesticidais joms iškilo didelė grėsmė. Ekonominis Europos augimas ir Europos Sąjungos plėtra – taip pat svarbios didėjančio neigiamo poveikio jūroms priežastys.

Tokios išvados buvo pateiktos trejus metus trukusio Europos Sąjungos projekto *Europietiškas gyvenimo būdas ir jūrų ekosistemos* ataskaitoje. Šiame projekte dalyvavo daugiau kaip 100 specialistų iš 15 valstybių ir analizuojama žmogaus veiklos bei Europos jūrų sąryšį. Daugiausia dėmesio buvo skiriama keturiems

intensyvi žvejyba ir ekosistemai pavojingų rūšių plitimas.

Projekto vadovas Plimuto (Didžioji Britanija) universiteto Jūrų instituto direktorius prof. Lorensas My (Laurence Mee) sakė: „Visiems tyrinėjamiems regionams padaryta didelė žala. Dabar labai svarbu suvokti, kaip žmogaus veikla keičia jūrų gyvenimą, o tai turės daug įtakos ir mūsų ateičiai.“

Mokslininkai tyrinėjo, kaip jūras veikia šie veiksniai: europiečių gyvenimo būdo pokyčiai, intensyvus žuvų auginimas gėluosiuose vandenyse, cheminė tarša ir pramoninė žvejyba. Prof. L. My teigimu, visi šie veiksniai tarpusavyje glaudžiai susiję. Daug įtakos turi Eu-



Europos jūrose ekologinė padėtis vis blogėja

ropos Sąjungos plėtra ir planuojamas ekonominis šio regiono augimas. Mokslininkai perspėja, kad didėjantis europiečių turtas kelia vis naujas ekologines problemas, kurias jau seniai reikia spręsti. Viena naujų problemų yra didėjantis pajūrio kurtorų ir privačių vasarnamių ant Viduržemio jūros kranto skaičius, taip pat mėsos suvartojimo augimas, kuris lemia spartų žemės ūkio intensyvėjimą, o pesticidais ir trąšomis užteršti kanalų bei upių vandenys visus teršalus

atneša į jūras. O kur dar tanklaivių ir naftos gavybos platformų avarijos...

Tačiau Europoje esama vandenų, kuriuose ekologinė padėtis gerėja, pavyzdžiui, Šiaurės jūroje. Bet prof. L. My nėra optimistiškai nusiteikęs: „Deja, Šiaurės jūros ekosistemos gerėjimą lemia ne visai džiuginančios priežastys. Šiame regione iš tiesų mažėja pramonės įmonių, teršiančių jūrą, tačiau jos neišnyksta, o tik persikelia į Kiniją ar Indiją, kur tarša dar labiau didėja. Tai pasaulio vandenynams gali turėti labai neigiamų padarinių. Pažanga gerai, bet reikia mąstyti ir apie gamtą...“

European Lifestyles and Marine Ecosystem

Mažas berniukas su dideliu batu rankose (2)

Atkelta iš 9 p.

pasiekia akademinio mokymosi srityje, jų kur kas tobulesnis strateginis mąstymas, jie geriau planuoja laiką, todėl geriau rengiasi egzaminams ir sėkmingiau žaidžia golfą. Profesorė pastebėjo tik tendencijas, bet jų priežasčių ir padarinių ryšių neįstengė paaiškinti. Jos kolegės iš Didžiosios Britanijos sutinka, kad akių spalva galinti būti žmoguje glūdinčių galimybių ir jo būdo savybių rodiklis, bet šitai reikėtų nuodugniai tyrinėti. Kaip matome iš mūsų pasakojimo, mažojo Romano mama jokių specialių mokslų nebuvo baigusi ir akademinį tyrinėjimą srityje nesireiškė, bet jos motiniška nuojauta ir aktorės talentas, dėl kurio nėra pagrindo abejoti, jai atskleidavo ne mažiau reikšmingus dalykus.

Grįžkime į Romano mamos saloną, tuo labiau, kad visas tas saloninis ritualas berniukui buvo varginantis išbandymas. Pabaigoje Romanas dar kartą pabučiuodavo visoms damoms rankas, oriai nusilenkdavo, šauniai kaukštelėdavo kulnais ir labai patenkintas savimi (o ypač, kad suteikė džiaugsmo mamai) visu greičiu dumdavo už malkų sandėlio Didžiosios Pohuliankos 16-ojo namo kieme. Užsimaukšlindavo ant galvos popierinę trikampę skrybėlaite, nusitvėręs pagalį puldavo įtvirtinimus iš malkų stirtų ir gerą pusdienį su kiemo berniukščiais toliau gindavo Elzasą ir Lotaringiją, žengdavo į Berlyną arba užkariaudavo kitas šalis. Ten buvo jo tikrasis pasaulis ir gyvenimas.

Tarsi Aną Kareniną būtų šokdinęs Vronskis

Tam tikrą Romano gyvenimo dalį Vilniuje tekdavo skirti šokių pamokoms, kurias vesdavo pati motina. Klientėms išėjus iš salono, ant grindų patiestas kilimas būdavo suvyniojamas, ant stalo atsirasdavo gramofonas, mama įjungdavo visas šviesas ir oriai atsisėdavo į neseniai namuose atsiradusį Liudviko XVI stiliaus fotelį. Bet tik laikinai atsisėdavo. Mat Romanui reikdavo prieiti, grakščiai nusilenkti, paimti mamą už rankos ir – prasidėdavo... Viens-du-trys, viens-du-trys – abu skriedavo parketu, o mama nepamiršdavo esanti ne tik partnerė, bet ir mokytoja.

„Laikykis tiesiai! Žiūrėk ritmo! Pakel smakrą, išdidžiai žiūrėk į damą ir žavingai šypsokis!“ – šie pamokymai lydėdavo kone visus šokio judesius.

Nuskambėjus paskutiniams muzikos akordams, Romanas partneri ir mamai viename asmenyje oriai padėkodavo, paduodavo parankę ir palydėdavo iki „liudviko“, tada pabučiuodavo ranką, nusilenkdavo, o mama mojuodama vėduokle padė-

kodavo savo partneriui grakščiu galvos linktelėjimu. Ji regėjo savo sūnų balta gvardijos karininko uniforma, lyg Vronskį, kurį varstė iš meilės paklaikusios Anos Kareninos akių spinduliai. Matyt, savo vaizduotėje stengėsi atkurti tą į negrįžtančią nebūtį nugrimzdusį pasaulį, kurį buvo suformavusi didžioji rusų literatūra dar iki visų Rusijos revoliucijų ir XX a. gyvenimo virsmų. Tai buvo kabinimasis į praeitį, kuri jau nieko bendro nebeturėjo ir su to meto Vilniaus gyvenimo tikrove.

Romantiškos praeities paukščiai

Galima įtarti, kad tuo metu Vilniuje Romano mama buvo ne vienas toks romantiškas paukštis iš praeities. Triskart per savaitę mama vesdavosi Romaną į vyriškumo pratybas, o tam geriausia vieta buvo leitenanto Sverdlovskio maniežas. Ten rinkdavosi atitinkama publika: atsargos karininkai, dimisijos generolai ir šiaip visokio plauko jauni elegantiški dykūnai. Pats leitenantas Romaną mokė jodinėti, fechtuotis ir šaudyti pistoletu. Juk būsimajam karininkui ir ambasadoriui viso to prireiks, ir mama iš anksto tuo rūpinosi. Romanas buvo jauniausias leitenanto Sverdlovskio mokinys. Galime tik įsivaizduoti, kaip jis dviem rankom kelia milžinišką pistoletą, atremia į leitenanto ranką, įkvepia oro, nusitaiko, akimirkliai sulauko kvėpavimo ir šauna. Kitiems šauliams ir žioplinėtojams tikriausiai tai būdavo įspūdingas reginys. Bent jau kai mamytė su Romanu prieidavo prie tiro, visi damos akivaizdoje bemat pagyvėdavo. Pusvalandis šaudymo, pusvalandis fechtavimo rapyra, pusvalandis jodinėjimo, o galiausiai – gimnastika ir kvėpavimo pratimai. Visas karininko pasirengimo kursas.

Romanas darė akivaizdžią pažangą ir tuo džiugino leitenantą Sverdlovskį, o labiausiai – kampe cigarečių rūkančią mamytę. Leitenantas be galo žavėjosi Romano mama ir vis rasdavo progą ją užtikrinti, kad iš Romano padarys riterį. Bet tam nepakako karybos pamokų ir vaikščiojimo po laukus su kuprine, ko reikalavo leitenantas Sverdlovskis. Mama pasirūpino, kad sūnus būtų mokomas lotynų ir vokiečių kalbų. Anglų kalba dar nebuvo įgijusi autoriteto, bent jau mama manė ją esant tinkamą tik prekybai ir vartotiną labai menko polėkio žmonių.

Be visų šių kiekvienam vyriui naudingų pratybų Romanas su panele Gladys turėjo mokytis madin-gų šimio ir fokstroto. Kartais jam



Skulptorius Romualdas Kvintas ir Prancūzų kultūros centro direktorė Sylvie Lemasson prie Romeno Gari paminklo

tekdavo net ir ištrauktam iš lovos greitai apsirengti ir gausiems mamos svečiams išraiškingai deklamuoti Lafonteno pasakėčias. Žodžiu, nuolatinė kone kovinė parngintis.

Mokyklą atstojo namų ugdymas

Ar bereikia sakyti, kad ši plati mokymo programa susiurbdavo visą Romano laiką, jam nebūdavo net kada lankyti mokyklą. Beje, mokykla mamai ir sūnui visai neatrodė įdomi ar naudinga, nes pamokos vykdavo ne geidžiamąja prancūzų, bet lenkų kalba. Užtat mama sūnui samdė skaičiavimo, istorijos, geografijos ir literatūros mokytojus, juo lab kad to meto materialinė padėtis visa tai leido. Taip pat kaligrafijos, diktijos mokytojai... Kokių tik dalykų nebuvo mokomas Romanas.

Sūnui atsidavusios motinos globa mažajam Romanui Kacevui, kiek tomis sąlygomis buvo įmanoma, atstojo tėvą, o plečiantis skrybėlaičių verslui, gerėjo ir šios nedidelės šeimos reikalai. Didžiosios Pohuliankos 16-ojo namo viename iš butų isi-

kūrusio *Naujojo Paryžiaus aukštųjų mados salono* alkanų metų šaltas žiemas pakeitė sotumo ir sąlyginės prabangos laikai. Romanas jau tarsi koks infantas, apie kurį šokinėjo Aniela, Marija, Stefka ir Halinka, nes juk reikėjo kas iš kiemo atitemptų berniukštį, iščiustytų, ištrinktų vonioje, apvilktų baltais marškiniais ir mėlynomis kelnėmis, apautų batais su baltais ir mėlynais kaspinais, pagaliau parištų milžinišką šilko kaspiną po kaklu. Ir kai visa ši trinkimo, muilinimo, mazgojimo, kvėpinimo, rengimo, nurengimo ir vėl aprenngimo, avimo, šukavimo ir pomadavimo procedūra baigdavosi, taip parengtas mažasis princas būdavo įvedamas į svetainę.

Nepaprastas svečias

Tą kartą po visų šių ir papildomų procedūrų mažojo princas salone laukė ne egzaltuotos Vilniaus damos, užsisakančios naujo modelio aukštosios Paryžiaus mados skrybėlaičių ir suknių, bet šiemis namams neįprastas svečias. Jis sėdėjo fotelyje ištiesęs kojas, o įvesdintą į saloną Romaną pribloškė keistas svečio

žvilgsnis: šviesios akys iš po antakių žvelgė įdėmiai ir kėlė kažin kokį nerimą. Ironiška šypsena tarsi klaidžiojo sučiauptose svečio lūpose. Romanas prisiminė jį matęs keliuose kino filmuose, į kuriuos Vilniuje vedžiodavo mama. Salone tvyranti įtampa, it styga neįprastai įsitempusi mama teatro kaukę primenančiu veidu, kas jai šiaip buvo visiškai nebūdinga, rodė, kad visa tai – šiemis namams nebūdingas vyksmas.

Štai tada Romanas ir pasijuto padaręs akibrokštą, visiškai nedovanotiną išauklėtam berniukui netaktą, bent jau nesuderinamą su momento svarba. Kaip kad buvo išmuštuotas, nužingsniavo tiesiai prie svečio lydėjusios nepažįstamos rusvaplaukės damos abrikosų spalvos suknele, žemai nusilenkė, kaukštelėjo kulnais ir pabučiavo jai ranką. Visa tai buvo atlikta nepriekaištingai, kaip ir dera pradedančiam salonų liūtuko karjerą jaunikaičiui, bet pasikui... Visiškai sutrikdytas prieš tai vykusio karštligiško pasirengimo ir salone tvyrančios įtampos Romanas elegantiškai pasveikinęs damą nesusilaikė ir tą patį sukaup-tą entuziazmą išliejo ant svečio: visiškai pasimetus priejo ir pabučiavo jam ranką. Iškart po to atitoko ir suprato visiškai nusivažiavęs...

Vis dėlto šis betarpiškas vaikiškas akibrokštas baigėsi laimingai. Mama čiupo Romaną į glėbį, o rusvaplaukė dama priejo ir apkabino jau spėjusį apsižliumbti nenusisekusį liūtuką. Ligi tol svetainėje tvyrojusi ledinė įtampa kaip mat išsisklaidė. Kol verkšlenantį Romaną ant kelių sodino nepažįstamas, atmosfera svetainėje visiškai atšilo, o ypač dėl to, kad svečias pasiūlė po Vilnių pasivažinėti jo pramatinu automobiliu.

Šis pasiūlymas bemat išdžiovino visas Romano ašaras. Ir kuriam iš mūsų tos ašaros nebūtų kaip mat išdžiūvusios? Vilniaus gatvėse automobiliai dar buvo itin retas įvykis, o geltonas kaip kanarėlė *Packardas*, stovėjęs prie Didžiosios Pohuliankos 16-ojo namo, iškart subūrė tegul ir nedidukę, bet mėgstančių žioplinėti vilniečių minią. Tai buvo savotiškas stebuklas, kurio išpūdi dar labiau sustiprino prie vairo sėdintis, auksine livrėja vilkintis vairuotojas.

Tai štai šis prabangos ir įvairiopo sėkmės simbolis dabar po Vilniaus gatves vežė Romaną ir jo mamą, kartu su nepaprastu svečiu.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Kristina Sakalauskiene

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 800 egz.